

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Kryštof Holanec

**Collodiho Pinocchiova dobrodružství
v českých překladech**

**Czech versions of *Le avventure di Pinocchio*
by Carlo Collodi**

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce prof. PhDr. Jiřímu Pelánovi, Ph.D. za podporu, podněty a hlavně za cenné rady při psaní této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 9. 5. 2018

.....

Kryštof Holanec

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá dvěma staršími a dvěma novějšími českými překlady italského dětského románu *Le Avventure di Pinocchio. Storia di Un Burrattino* v češtině známého jako *Pinocchiova dobrodružství*. Předmětem této práce je provedení analýzy překladů z hlediska jejich funkčnosti v cílovém prostředí a působení díla na cílového čtenáře. Analýza zkoumá odlišnosti v českých překladech na úrovni jednotlivých jazykových prvků. Dalším kritériem hodnocení překladů je jejich vztah k výchozímu textu resp. stupeň adekvátnosti překladu. Porovnáním českých překladů s originálem se zjišťuje do jaké míry v nich byl zachován původní autorův styl. Závěrečné hodnocení stanovuje, do jaké míry se jednotlivé překlady přiklánějí spíše k přijatelnosti v cílové literární kultuře či k adekvátnosti originálu.

Klíčová slova: Carlo Collodi, Pinocchiova dobrodružství, překlad, analýza, hodnocení

Abstract (english)

This bachelor thesis deals with two earlier and two more recent Czech translations of the Italian children's novel *Le Avventure di Pinocchio. Storia di Un Burrattino* [*The Adventures of Pinocchio. The Tale of a Puppet*], in Czech known as *Pinocchiova dobrodružství*. The aim of the thesis is to analyse the translations in terms of their functionality in the target environment and their perception by the target reader. The analysis examines differences in Czech translations on the level of language elements. Another criterion for evaluating the translations is their relation to the original text, respectively the degree of translation adequacy. The comparison of the Czech translations with the original establishes the extent to which the original author's style has been preserved in them. At the conclusion, it is stated to what extent the individual translations adhere rather to the acceptability in the target literary culture, or to the adequacy of the original.

Key words: Carlo Collodi, Le Avventure di Pinocchio, translation, analysis, evaluation

Obsah

1. Úvod	7
2. Carlo Collodi a jeho „ <i>Pinocchiova dobrodružství</i> “	8
2.1 Carlo Collodi: Život a dílo	8
2.2 <i>Pinocchiova dobrodružství</i>	10
2.2.1 Nový typ pohádky	11
2.2.2 Děj	11
2.2.3 Pohádková nadsázka	12
3. České překlady a předmět analýzy	14
4. Brutalita v pohádkách	17
4.1 Příklady brutality v <i>Pinocchiových dobrodružstvích</i>	17
5. Specifika překladu pro děti	19
6. Teorie překladu	21
6.1 Hodnocení kvality překladu	21
6.2 Metoda analýzy a hodnocení překladů	23
7. Lexikální analýza	24
7.1 Překlad vlastních jmen	24
7.1.1 Antroponyma	25
7.1.2 Toponyma	28
7.2 Reálie	30
7.2.1 Jídla	31
7.2.2 Peníze	33
7.3 Zastaralé výrazy	35
8. Frazeologická analýza	39
8.1 Přirovnání	39
8.2 Ustálená rčení	44
8.3 Přísloví	46
9. Stylistická analýza	48
9.1 Dialog vypravěče se čtenářem	49
9.2 Ironie	50
9.3 Parodie	51
10. Závěr	57
11. Resumé	60
12. Riassunto	61
13. Seznam použité literatury	62
Příloha č. 1 - Přehled českých překladů a literárních adaptací italského originálu	66

Seznam zkratek

PO	Překlad Františka Povera
KU	Překlad Otakara Kunstovného
HO	Překlad Jana a Marie Holických
ZO	Překlad Zory Obstové
O	Italský originál (1902) Carlo Collodi

Poznámka

Kromě literárních překladů *Pinocchiových dobrodružství* byla vydána i řada literárních adaptací nejrůznějšího rozsahu (často i obsahu), od leporelového formátu určeného nejmenším dětem po rozsáhlejší práce, jakými jsou např. *Panáček Nosáček* Františka Josefa Andrlíka (1916), *Pinocchio* Ivana Seca (1998) nebo *Pinocchio* Vratislava Štovička (1998). Tyto adaptace jsou natolik odlišné navzájem i od originálu, že není možné všechny odlišnosti kvalitativně porovnat. Po dohodě s vedoucím bakalářské práce bylo proto od jejich analýzy a hodnocení v této práci upuštěno.

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá českými překlady *Pinocchiových dobrodružství* (*Le Avventure di Pinocchio*) italského spisovatele a redaktora Carla Lorenziniho známého pod pseudonymem Carlo Collodi. Cílem práce je porovnat a analyzovat české překlady z italštiny, které byly vydány v češtině od roku 1908, kdy vyšlo první vydání překladu Františka Povera, až po poslední překlad Zory Obstové z roku 2008. Tyto překlady budou porovnány s italským originálem z roku 1902. V úvodních kapitolách bude charakterizován specifický styl tohoto Collodiho díla. Následně budou stručně představeni jednotliví čeští překladatelé (František Pover, Otakar Kunstovný, Jan a Marie Holických a Zora Obstová) a jejich překlady. Další kapitoly se budou týkat teoretických otázek překladu – prezentovány budou různé přístupy k hodnocení překladů a používaná terminologie vybraných autorů (Gideon Toury, Lawrence Venuti, Jiří Pelán a Jiří Levý).

Těžištěm práce je srovnávací analýza jednotlivých českých překladů, která bude provedena pro jednotlivé jazykové jevy vždy souhrnně pro všechny čtyři překlady, překladatelská řešení budou porovnána s originálem. Provedená analýza bude východiskem pro hodnocení překladů z hlediska jejich funkčnosti v cílovém prostředí, neboť působení díla na cílového čtenáře považují za jednu z nejdůležitějších kvalit překladu, a to zejména v případě dětské literatury. Dalším neméně důležitým kritériem hodnocení v této práci bude vztah překladu k výchozímu textu, neboť běžný čtenář překladu obvykle nemá možnost (či spíše schopnost) porovnat překlad s originálem tak, aby mohl posoudit, zda jsou mu v překladu předkládány stejné hodnoty jako v originále.

Závěrem zhodnotím, zda se jednotlivé překlady přiklánějí spíše k přijatelnosti v cílové literární kultuře či adekvátnosti originálu. Případné nesrovnalosti či závažné odchylky českých překladů od italského originálu budou řádně okomentovány. V některých případech bude uveden vlastní návrh překladu.

2. Carlo Collodi a jeho „*Pinocchiova dobrodružství*“

2.1 Carlo Collodi: Život a dílo

Carlo Lorenzini (pseud. Carlo Collodi) se narodil 24. listopadu 1826 ve Florencii do rodiny, která nebyla bohatá ani významná. Jeho otec Domenico Lorenzini byl kuchař a matka Angiolina Orzali byla služka. V letech 1837 až 1842 studoval v semináři na kněze, aby získal jinak nedostupné kvalitní vzdělání. Díky mecenášství zaměstnavatele jeho rodičů, markýze Ginoriho, mohl v letech 1842 až 1844 navštěvovat lekce řečnictví a filozofie ve Florencii. Po studiích se C. Lorenzini živil jako prodavač knih.

Během první války o nezávislost Itálie v roce 1848 vstoupil do armády jako dobrovolník, po návratu z bojiště založil ve Florencii humoristický deník, který nazval „Il Lampione“, později v roce 1853 založil divadelní noviny „La Scaramuccia“. V roce 1856 zahájil spolupráci s časopisem „La Lente“, ve kterém poprvé použil svůj pseudonym Carlo Collodi. Ve stejném roce vydal i svá první díla: *Gli amici a casa* a *Un romanzo in Vapore, da Firenze a Livorno, guida storico-umoristica*.¹

Po sjednocení Itálie působil jako tajemník na florentské prefektuře. V letech 1857 – 1860 pokračoval ve své spisovatelské činnosti díly *I misteri di Firenze* (1857) a *Il signor Albéri ha ragione!* (1860), v tomto díle také poprvé užil pseudonym „Collodi“, podle názvu matčiny rodné vesnice, kde v dětství s matkou trávil prázdniny.²

V roce 1868 mu bylo nabídnuto, aby se stal členem editorského týmu, který připravoval slovník hovorové italštiny *Il Novo vocabolario della lingua italiana secondo l'uso di Firenze*. V roce 1875 ho editor F. Paggi pověřil překladem nejznámějších francouzských pohádek do italštiny, dílo vyšlo pod titulem *Racconti delle fate*. Toto téma ho oslovilo natolik, že v dalších letech psal hlavně knihy pro děti jako *Il Gianettino* (1875) nebo *Storie Allegre* (1881). Během své novinářské kariéry spolupracoval s celou řadou významných italských periodik jako například „La Nazione“, „La Gazzetta del Popolo“ nebo „La Gazzetta d'Italia“.

¹ *Fondazione Nazionale Carlo Collodi: Biografia di Carlo Lorenzini* [online]. ©2015 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.pinocchio.it/fondazionecollodi/biografia-di-carlo-lorenzini/>

² PELÁN, Jiří et al. *Slovník italských spisovatelů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. s. 257-258

První příběh o Pinocchiově pod názvem *Storia di un burratino* vyšel 7. července 1881 v prvním čísle novin pro děti „Giornale per i bambini“, poté následovaly další příběhy, které Collodi psal původně z čistě existenčních důvodů a poté mu přinesly celosvětový věhlas.

V roce 1883 poprvé vyšla kniha *Le Avventure di Pinocchio. Storia di un burratino*, v té podobě, jak ji známe dnes. Kniha měla u dětí obrovský úspěch, ale C. Collodi si svou slávu dlouho neužil. Zemřel 26. října 1890 ve Florencii. Byl objeven mrtev na schodech před vstupem do vlastního domu. Zemřel nejspíše na infarkt.

2.2 *Pinocchiova dobrodružství*

Kniha *Le Avventure di Pinocchio. Storia di un Burratino (Pinocchiova dobrodružství)* byla dosud vydána ve 240 jazycích³, což ji řadí k druhému nejpřekládanějšímu dílu na světě (na prvním místě je kniha *Malý princ* s 253 překlady). Jedná se tedy také o nejpřekládanější italské dílo. Celosvětově se dá mluvit o miliardách výtisků. I v Čechách se kniha dočkala velkého úspěchu, a to relativně brzy poté co vyšla. První český překlad Františka Povera vyšel již v roce 1908. Další překlady zpracovali Otakar Kunstovný (1941), Jan a Marie Holických (1962) a Zora Obstová (2008).⁴

V roce 2017 vyšel v Itálii překlad *Pinocchivých dobrodružství* i v internetovém jazyce emotikonů pod názvem *Pinocchio in Emojitaliano*.⁵ Jedná se o první italský text přeložený do tohoto jazyka.

Pinocchiova dobrodružství byla také převedena na filmové plátno jak v podobě animovaných tak i celovečerních filmů. Mezi ty nejzajímavější patří film *Pinocchio* z roku 2002, který režíroval a hlavní roli v něm ztvárnil Roberto Benigni. Jedná se o brilantně zpracovanou filmovou adaptaci, která je zajímavá tím, že hlavní roli Pinocchia neztvárnilo dítě, ale dospělý herec. Díky tomuto hereckému obsazení působí film velmi zvláště. Pozorovat dospělého oblečeného v dětských šatech a s chováním dítěte je opravdu velmi speciální a groteskní zážitek.

Z animovaných adaptací je asi nejznámější ta ze studia Walta Disneyho, která vznikla již v roce 1940 a Pinocchia celosvětově proslavila. Díky tomuto filmovému zpracování zná prakticky každé dítě panáčka, kterému se prodlouží nos pokaždé, když zalže.

³ DI GESÙ, Dario. Pinocchio, il personaggio italiano che parla 240 lingue. *Il Gazzettino di Sicilia* [online]. Palermo, ©2018, 07.07.2017 [cit.2018-04-05].

Dostupné z: <https://www.ilgazzettinodisicilia.it/2017/07/07/pinocchio/>

⁴ KŘESÁLKOVÁ, Jitka. *Italská literatura v Čechách a na Slovensku: bibliografie italských literárních děl přeložených do češtiny a slovenštiny, vydaných od počátku knihtisku do současnosti, a přeložených netištěných divadelních her a operních libret inscenovaných od 18. století*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017. s. 133-134.

⁵ BARATTA, Lidia. Il "Pinocchio" di Collodi tradotto in emoji diventa un libro. *Linkiesta* [online]. Milano, ©2017, 18. 11. 2017 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.linkiesta.it/it/article/2017/11/18/il-pinocchio-di-collodi-tradotto-in-emoji-diventa-un-libro-/36201/>.

2.2.1 Nový typ pohádky

Pinocchiova dobrodružství jsou příběhem dřevěného panáčka, kterému se prodlouží nos, kdykoliv řekne nějakou lež. Toto dílo předznamenalo důležitou revoluci v dětské literatuře 19. století. Pinocchio společně s dalšími díly jako *Alenka v Říši divů a Malý princ*⁶ se zasloužily o změnu modelu pohádky, protože do ní přidaly nové prvky, kterými se odlišovaly od tradičních pohádek. V tradičních pohádkách obvykle vystupuje nějaký princ (hrdina), který má přemoci draka nebo zachránit princeznu. Revoluční pojetí *Pinocchiových dobrodružství* spočívá v tom, že Pinocchio není žádný hrdina a ani ho nepřipomíná, je to jen loutka vyřezaná z kusu dřeva, kterou si zhotovil Geppetto pro svou obživu. Hrdinou se Pinocchio stává až na konci příběhu, když pečuje o nemocnou vílu a tatínka Geppetta a usilovně pracuje, aby pro ně vydělal dost peněz na živobytí. C. Collodi na tento nový přístup upozorňuje čtenáře již na samém počátku díla, když říká: „Byl jednou ... „jeden král!“ dopoví hned moji malí čtenáři. Kdepak, děti, neuhádly jste. Byl jednou jeden kus dřeva“.⁷ („C’era una volta ... „Un re!“ diranno subito i miei piccoli lettori. No, ragazzi, avete sbagliato. C’era una volta un pezzo di legno.“)⁸

2.2.2 Děj

Chudý stařík Geppetto si z polena vyřezal panáčka a dal mu jméno Pinocchio. Pinocchio se nechoval dobře, chodil s kamarády za školu, a od Geppetta, kterého považoval za svého otce, nakonec utekl. Nebyl ani příliš chytrý a ani zkušený, proto ho ve světě kdekdo oklamal a podvedl. Nejprve málem skončil v kamnech, když ho chtěl loutkář přiložit, aby si dopek berana. Poté se dostal do další šlamastyky, když se chlubil penězi před Liškou a Kocourem. Kvůli tomu také Pinocchio skončil oběšený na stromě, odkud ho v poslední chvíli zachránila hodná víla Modrovláska. Modrovláska se pak v příběhu objevila ještě několikrát, vždy v roli hodné maminky – Pinocchiovi pomáhala a povzbuzovala ho v jeho touze stát se živým chlapcem. Modrovláska poslala Pinochchia do školy a on tam pilně chodil po celý rok (kromě jediného dne, kdy ho špatní kamarádi svedli za školu) a stal ze z něj nejlepší žák. Když už se zdálo, že je vše na dobré cestě, potkal Pinocchio svého spolužáka Kahánka, který ho přemluvil, aby s ním odjel do pohádkové země, kde se „nic nemusí dělat“ a děti si tam celý

⁶ MARRONE, Gianna. Collodi, Carlo: Enciclopedia dei ragazzi (2005). *Treccani: Enciclopedia* [online]. ©2018 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-collodi_%28Enciclopedia-dei-ragazzi%29/

⁷ COLLODI, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Marie Holická a Jan Holický. 7. vyd. Praha: Albatros, 2013. s. 7.

⁸ MANGANELLI, Giorgio. *Pinocchio: un libro parallelo*. Torino: Einaudi, 1977. s. 3-12.

den jen hrají. Po půlročním lenošení v pohádkové zemi se z obou zhlouplých a líných kamarádů stali oslíci, kteří se museli živit prací. Pinocchio vystupoval jako cvičený osel v cirkuse a poté, co po nešťastné nehodě zchroml, měl být utracen a jeho kůže použita na buben.

Zachránila ho opět Modrovláska, ale v moři ho hned poté spolkl žralok. V jeho útrokách se Pinocchio setkal s velmi nemocným Geppetem, který se ho vydal v loďce na moře hledat. Oběma se podařilo ze žraločího žaludku uniknout. Poté Pinocchio začal pracovat a vydělávat peníze, aby se mohl starat o nemocného Geppetta i o Modrovlásku, která mezitím také onemocněla. Geppetto i Modrovláska se jeho zásluhou uzdravili. Z napraveného Pinocchia se za odměnu stal živý chlapec.

2.2.3 Pohádková nadsázka

Na několika místech Collodiho vyprávění můžeme pozorovat, autorovu tendenci k přehánění, která je pro dětskou literaturu vcelku typická. Obvykle jde o uvádění měrných jednotek ve zjevně neodpovídajícím rozsahu. U Collodiho se však nejedná o jev typu „sedmimílové boty“ nebo „Růženka spala sto let“, ale o téměř uvěřitelné údaje (čas, vzdálenost), které však rozhodně nemohou být reálné. To ale dětský čtenář nedokáže posoudit. Několik příkladů je uvedeno níže.

Ubohý Pinocchio se dal do pláče a naříkal tak hlasitě, že ho slyšeli na **vzdálenost pět kilometrů** (HO, ZO, PO) / **tří mílí** (KU)

E il povero Pinocchio cominciò a piangere e a berciare così forte, che lo sentivano da **cinque chilometri lontano**. (O)

Když Pinocchio **uběhl asi patnáct kilometrů**, nemohl už dál. (HO, ZO, PO)/**sedm mil** (KU)

Dopo **una corsa di quindici chilometri**, Pinocchio non ne poteva più. (O)

Konečně asi **po dvou hodinách zoufalého běhu** dorazil celý uřícený ke dveřem domku a zabušil na ně. (HO, ZO, KU)

Po zoufalém běhu skoro dvouhodinném stanul posléze, všecek supaje, u dveří domku a zatloukl na ně (PO)

Dopo una corsa disperata di quasi due ore, finalmente, tutto trafelato, arrivò alla porta di quella casina e bussò. (O)

Přes celou cestu ležel natažen veliký had. Představte si, jak se panáček polekal! **Běžel přes půl kilometru zpátky**, sedl si na hromadu kamení a **čekal, až had konečně půjde svou cestou a silnici mu uvolní. Čekal hodiny, dvě, tři hodiny**; ale had se nehnul z místa. (HO, ZO, PO) /**čtvrt míle** (KU)

Aveva veduto un grosso serpente, disteso attraverso alla strada, che aveva la pelle verde, gli occhi di fuoco e la coda appuntuta, che gli fumava come una cappa di camino.

Impossibile immaginarsi la paura del burattino: il quale, **allontanatosi più di mezzo chilometro**, si mise a sedere sopra un monticello di sassi, **aspettando che il serpente se ne andasse una buona volta per i fatti suoi e lasciasse libero il passo della strada. Aspettò un'ora; due ore: tre ore**: ma il serpente era sempre là. (O)

Pinocchio plaval celou noc v naději, že přijde svému ubohému tatínkovi včas na pomoc. (HO, ZO, PO, KU)

Pinocchio, animato dalla speranza di arrivare in tempo a dare aiuto al suo povero babbo, **nuotò tutta quanta la notte**. (O)

Přitom ho trápil hlad, protože **už celých čtyřadvacet hodin neměl nic v ústech**. (HO, ZO, PO, KU)

Intanto la fame lo tormentava, perchè **erano oramai passate ventiquattr'ore che non aveva mangiato più nulla**. (O)

“Představ si, že **jeho tělo měří víc než kilometr**, a to ještě nepočítám ocas!” (HO, ZO, PO)

“Představ si, že **jeho tělo je delší než dům**, když nepočítám ocas.” (KU)

Figurati che **il suo corpo è più lungo di un chilometro**, senza contare la coda. (O)

Tyto příklady podle mého názoru nejsou pro dětského čtenáře vždy tak srozumitelné resp. nemají takový význam, jaký autor nejspíše zamýšlel. Nadsazení v podobě časového údaje „celý den“ či „celou noc“ snad může dětský čtenář vnímat jako dobu velmi dlouhou. Údaje o vzdálenosti v kilometrech pro něho asi velkou vypovídací hodnotu nemají. Naznačit, že se jedná o velkou vzdálenost, by v tomto případě spíše mohla „velká“ číslovka než např. „pouhých“ 15 kilometrů.

3. České překlady a předmět analýzy

Předmětem analýzy jsou vybrané jazykové prvky a jevy ze dvou starších a dvou novějších českých překladů knihy C. Collodiho *Pinocchiova dobrodružství*. Jedná se o nejstarší český překlad Františka Povera (1. vydání 1908) a překlad Otakara Kunstovného (1. vydání 1941), novější překlad Jana a Marie Holických (7. vydání 2013) a nejnovější překlad Zory Obstové (1. vydání 2008). Pro srovnání s originálem je v této práci užito italského vydání *Le avventure di Pinocchio. Storia di un burattino* (1902)⁹.

Prvním překladatelem *Pinocchiových dobrodružství* u nás byl František Pover. Nakladatelství Jos. R. Vilímka vydalo v roce 1908 jeho překlad pod názvem *Oříšková dobrodružství*. **František Pover** (1862–1943) byl českým středoškolským profesorem, autorem učebnic, romanistou a zasloužilým překladatelem děl z francouzštiny, italštiny a rumunštiny. Tento rodák z Pečky na Jičínsku, vystudoval gymnázium v Jičíně a Filozofickou fakultu v Praze, kde v té době položil základ české romanistiky Jan Urban Jarník. Fr. Pover sestavil nové učebnice pro výuky francouzského jazyka a podílel se také na novém rozšířeném vydání Losova *Slovníku italsko-českého* v Ottově nakladatelství a na *Slovníku francouzsko-českém*.¹⁰ Poverův překlad *Pinocchiových dobrodružství* vyšel znovu v roce 1925 ve stejném nakladatelství. Na překladu Fr. Povera je výrazně znát, že se jedná o překlad starý více než 100 let, z dnešního pohledu se jedná o překlad zastaralý (zastaralé lexikum, hojně používání přechodníků apod.).

Dalším překladatelem, který převedl *Pinocchiova dobrodružství* do češtiny, byl Otakar Kunstovný, jehož dílo s názvem *Nosáčkova dobrodružství* bylo poprvé vydáno v roce 1941 v nakladatelství Josefa Doležala. Středoškolský profesor **Otakar Kunstovný** (1884 – 1945) byl českým filologem, překládal z francouzštiny (např. *Dějiny Umění* od Élie Faura) a z italštiny.¹¹ Studoval v Praze a na pařížské Sorbonně, působil jako profesor na středních školách v Táboře, v Kolíně a v Praze. Byl jedním z prvních českých filologů, který se zabýval fonetikou. Napsal řadu učebnic např. *Fonetiku francouzského jazyka*. Zemřel během pražského květnového povstání 9. května 1945, když byl údajně napaden davem a ubit.¹²

⁹ COLLODI, Carlo Lorenzi. *Le avventure di Pinocchio: storia di un burattino*. R. Bemporad & Figlio, 1902. 300 s.

¹⁰ ČUPR, Karel. Osmdesát let Františka Povera. *Lidové noviny* [online]. 9. 10. 1942, 4. [cit. 2.25.2018]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5e2dfb00-752e-11dd-a8a1-000d606f5dc6>

¹¹ *Katedra filozofie Filozofická fakulta: Slovník českých filosofů* [online]. Masarykova univerzita, ©2018 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/kunstv.html>

¹² (čk). Otakar Kunstovný zemřel. *Švobodné noviny* [online]. 3.6.1945, 3 [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:d082e130-5345-11dd-8e7d-000d606f5dc6>

V roce 2016 byl jeho překlad *Pinocchiových dobrodružství* znovu vydán nakladatelstvím Dobrovský v úpravě Daniely Schmiedtové.¹³ Ačkoliv ediční poznámka v tomto upraveném překladu uvádí pouze to, že „výchozím textem pro toto vydání knihy je překlad O. Kunstovného z roku 1941 z vydavatelství Josefa Doležala“ a dále, že „tento překlad byl upraven v souladu se současným pravopisem a spisovným územ, autorovy jazykové a stylistické zvláštnosti byly v maximální míře zachovány“, byly v tomto vydání provedeny úpravy původního překladu v mnohem širším rozsahu. Zpočátku jsem při analýze překladů vycházel z tohoto upraveného vydání, které jsem v souladu s výše uvedenou ediční poznámkou považoval za upravené pouze ve smyslu této poznámky. Poté, co se mi podařilo nalézt v Národní knihovně ČR první vydání z roku 1941, porovnal jsem tyto dva překlady a zjistil jsem, že v novějším vydání došlo k mnohem rozsáhlejšími úpravám, než by se dalo očekávat. Upravené vydání se v některých pasážích poměrně významně liší nejen formálně ale i obsahově od původního překladu. Proto jsem se rozhodl zvolit pro svou analýzu překladů originální překlad z roku 1941 a vybrané zásadní odchylky ve vydání z roku 2016 uvádět pouze pro srovnání. Za podstatné považuji už to, že upravené vydání vyšlo pod nyní již zavedeným názvem *Pinocchiova dobrodružství* (název O. Kunstovného vydání z roku 1941 byl *Nosáčkova dobrodružství*), upravena byla i jména hlavních postav.

V roce 1962 vyšel v nakladatelství SNDK poprvé překlad *Pinocchiových dobrodružství* od manželů **Jana a Marie Holických**. Jan Holický překládal obvykle ve spolupráci s manželkou Marií Holickou, zaměřovali se hlavně na literaturu pro děti. Věnovali se překladům z italštiny a francouzštiny. Z francouzských překladů stojí za zmínku například překlad *Čtyř talismanů* od Charlese Nodiera, *Dvě lásky mladého Horáce* od George Sandové či *Rozvrat* od Emila Zoly.¹⁴ Holických překlad *Pinocchiových dobrodružství* byl po dlouhou dobu jediným novějším překladem, opakovaně byl vydán v letech 1969, 1976, 1988, 1995, 2007 a 2013 v nakladatelství Albatros. Vzhledem k počtu vydání se patrně jednalo o čtenářsky úspěšný překlad.

Zora Obstová přeložila *Pinocchiova dobrodružství* v roce 2008, její překlad vydalo nakladatelství XYZ. Zora Obstová vystudovala překladatelství a tlumočnictví na FF UK a získala doktorský titul v oboru italské literatury. Od roku 2013 vyučuje italskou lingvistiku

¹³ COLLODI, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Otakar Kunstovný. Praha: Dobrovský s.r.o., 2016. 147 s.

¹⁴ Obec překladatelů: *Databáze* [online]. Obec překladatelů: ©2016 - 2018 [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/H/HolickyJan.htm>

na Ústavu románských studií FF UK. Věnuje se překladu a tlumočení v německém, francouzském a italském jazyce.¹⁵ Její překlad *Pinocchiových dobrodružství* považuji za velmi zdařilý. Na rozdíl od předchozích překladů se překladatelce podařilo najít cestu zpět k výchozímu Collodiho originálu (reálie, přirovnání). Pomohl jí k tomu i fakt, že dnešní děti jsou už znalejší italské kultury a reálií, a mohla tedy použít například názvy italských jídel, která jsou dnes už obecně známá.

Vzhledem k tomu, že se Pinocchio stále těší velké oblibě, můžeme očekávat, že v budoucnu přibudou ne-li další překlady, tak zcela jistě nové literární či jiné adaptace.

¹⁵ OBSTOVÁ, Zora. *PhDr. Zora Obstová - tlumočení: Vzdělání a praxe* [online]. ©2012 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.tlumoceni-obstova.cz/praxe.html>

4. Brutalita v pohádkách

V pohádkách jde v první řadě o poučení. Proto se v každé klasické pohádce střetává dobro se zlem a zlo musí prohrát a být potrestáno. Pohádkový hrdina překonává zlo často drastickým způsobem (např. mečem a teče přitom krev), což reflektuje potýkání se člověka v reálném světě s brutalitou a násilím. V dnešní době však řada rodičů (i překladatelů) nepovažuje tento způsob „drsného zobrazení“ reality za „vhodný pro děti“. Upravování pohádek, aby byly méně brutální, je vlastní mnoha rodičům, ale i překladatelům a editorům, kteří připravují staré pohádky k novému vydání.

Ale není to případ pouze dnešní doby i v minulosti byly např. poměrně brutální Andersenovy pohádky překládány do češtiny J. Vrchlickým v mnohem slabší a méně brutální podobě. Dnes se natáčí podle těchto původních verzí lehce hororové filmy pro dospělé.

Podle dětských psychologů si však rodiče i překladatelé podobnými úpravami zbytečně komplikují život. *"Dětem to vůbec nevadí, ty to tak neberou. My dospělí jsme trošku změkčili. Žijeme v mnohem jemnějším světě a najednou nám vadí to, co generacím před námi ne,"* tvrdí významný dětský psycholog Zdeněk Matějček. *"Je to svébytný svět, malé děti ho chápou jinak než dospělí. Pro ně je to kouzelná krajina, kde se může cokoliv dělat a cokoliv dít. Jen jim o něm čtème, rozvíjejme fantazii, cit pro jazyk,"* říká významný dětský psycholog Zdeněk Matějček¹⁶.

4.1 Příklady brutality v *Pinocchiových dobrodružstvích*

Knihla obsahuje řadu brutálních epizod, které mají odradit dětské čtenáře od opakování Pinocchiových chyb. Některá varování jsou z dnešního pohledu už částečně zastaralá (v otevřeném ohni ohořely spícím Pinocchiově nohy), jiná varování v obecné rovině na aktuálnosti příliš neztratila (přepadení ozbrojenými loupežníky, chycení do pastí na kuny). Některá varování nelze chápat doslovně (kočí ukousl neposlušnému oslíkovi uši, Pinocchio byl falešnými kamarády oběšen), ale ve smyslu „po prohřešku následuje trest“ jsou platná i dnes.

¹⁶ HOLECOVÁ, Simona a JOHN, Zdeněk. „Přečtete dětem pohádku“ in: iDnes [online]. 22.12.2000, [cit. 2018-01-22]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/prectete-detem-pohadku-07d-/domaci.aspx?c=A001222_223340_domaci_was

Příkladem snahy vynechat drastickou scénu je úprava Daniely Schmiedtové z roku 2016¹⁷, (upravený překlad O. Kunstovného), která brutální scénu s oběšením Pinocchia přizpůsobila pro dětského čtenáře „vhodněji“ tím, že nechala Pinocchia ke stromu pouze přivázat s tím, že dřív nebo později dostane rozum. Tím se ale výrazně odklonila jak od originálu, tak poněkud svévolně i od překladu samotného O. Kunstovného, který tuto scénu přeložil v souladu s originálem. V tomto případě se jedná o adaptaci, která do překladu nepatří. Níže je pro srovnání uveden překlad této části v podání O. Kunstovného, v úpravě D. Schmiedtové a ve znění originálu.

Svázali mu ruce za zády, a vloživše mu na krk kličku z provazu, pověsili ho na větev vysokého stromu, který se jmenoval Velký dub. Potom usedli pod stromem do trávy, čekajíce, až sebou dřevěný panáček naposled trhne; ale milý panáček po třech hodinách měl stále ještě otevřené oči, ústa zavřená, a zmítal sebou čím dál tím více. Konečně je omrzelo čekat, obrátili se k Nosáčkovi a řekli šklebíce se: „Sbohem do zítřka. Až sem zase zítra přijdeme, doufáme, že budeš tak laskav a budeš hezky mrtev a budeš mít ústa otevřená. A odešli. (KU)

Svázali mu ruce za zády a přivázali ho ke kmeni vysokého stromu, který se jmenoval Velký dub. Potom si sedli ke stromu do trávy a čekali, až Pinocchia přejde odvaha a dukáty vydá. Ale svázaný Pinocchio statečně vydržel další tři hodiny. Konečně je omrzelo čekat, obrátili se k Pinocchioví, šklebili se a řekli: „Tak se tu měj do zítřka pěkně; až sem zase zítra přijdeme, doufáme, že změníš názor. Však ty nám ty peníze ještě rád vydáš!“ A odešli. (KU v úpravě D. Schmiedtové)

Gli legarono le mani dietro le spalle, e passarogli un nodo scorsoio intorno alla gola, lo attaccarono penzolini al ramo di una grossa pianta detta la Quercia grande. Poi si posero là, seduti sull'erba, aspettando che il burattino facesse l'ultimo sgambetto: ma il burattino, dopo tre ore, aveva sempre gli occhi aperti, la bocca chiusa e sgambettava più che mai. Annoiati finalmente di aspettare, si voltarono a Pinocchio e gli dissero sghignazzando: Addio a domani. Quando domani torneremo qui, si spera che ci farai la garbatezza di farti trovare bell'e morto e con la bocca spalancata. E se ne andarono. (O)

¹⁷ COLLODI, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Otakar Kunstovný. Praha: Dobrovský s.r.o., 2016. 147 s.

5. Specifika překladů pro děti

Literaturu pro děti píšou dospělí, kteří do díla implementují nejen své znalosti ale i zájmy. Je tedy otázka, do jaké míry je vlastně literatura pro děti „dětská“. Dospělý autor přitom stojí u zrodu literárního díla a kdokoli další, kdo se podílí na finální knižní podobě jeho díla (nakladatel, redaktor, ilustrátor, překladatel), má o dítěti jako o cílovém čtenáři svou vlastní představu, podle níž toto dílo upravuje. Jedná se o takové úpravy textu, které směřují k tomu, aby dítě textu lépe porozumělo a čtení ho bavilo (jazyková komika, slovní hříčky) a současně jde o určitou autocenzuru/cenzuru (vynechání či úprava výrazů či dějů „nevhodných“ pro dětské publikum).

Kromě cílového zaměření na dětského čtenáře se v dětské literatuře často objevují i prvky, které jsou určeny předčítajícím dospělým. Mluvíme zde o dvojím čtenáři díla. Nejen autor, ale i překladatel při své tvorbě berou v úvahu jak osobu posluchače, tedy dítě, tak osobu dospělého čtenáře resp. předčítajícího.

Za významnou roli dětské literatury je považována funkce vzdělávací a výchovná. Toto hledisko se promítá i do překladů dětské literatury. Překladatel při překládání díla pro děti je tak často pod tlakem jazykové a kulturní normy jazyka, do kterého dílo překládá. Překladatel proto dílo upravuje tak, aby mu dítě porozumělo, ale také aby na něj mělo výchovný účinek. Dochází tak k manipulaci s výchozím textem v daleko větší míře než v literatuře pro dospělé.¹⁸ Je třeba mít přitom na paměti, že již výchozí text byl autorem pro dětského čtenáře zamýšlen a podle toho i napsán. Autor dětské knihy musí zohlednit věk a schopnosti (čtenářské, v případě předčítání schopnosti recepce) dětí, a tomu přizpůsobit jazyk a styl. Překladatel by se tedy neměl cítit oprávněn k adaptačním zásahům v tomto směru ve větší míře než je tomu u překladů pro dospělé čtenáře.

Významným aspektem překladu je „přetlumočení“ kulturních rozdílů, a to jednak formou přizpůsobení překladu cílovému jazyku a kulturnímu prostředí (domestikace) a jednak formou foreignizace, při níž jsou v podstatné míře zachovány jazykové i kulturní prvky výchozího jazyka (např. měrné jednotky, vlastní jména apod.). Pro udržení pozornosti dětského čtenáře

¹⁸ KOLÁČKOVÁ, Anna. *Pohádky Hanse Christiana Andersena v českých překladech* [online]. 2015. s. 22. [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/146467>.

je třeba pečlivě volit mezi „známým“ a „neznámým“, aby zůstal zachován jazykový i naučný (faktografický) přínos překladu vzhledem k originálu.¹⁹

V dětských překladech převládala dříve spíše adaptační forma překladu, tedy přizpůsobení překladu cílovému jazyku a kulturnímu prostředí (domestikace), zejména z důvodu porozumění a zachování výchovných funkcí literatury. Představa o tom, co je pro dítě vhodné a správné, se však v průběhu času neustále mění. Co bylo před sto lety považováno za správnou výchovu, dnes nemusí vůbec platit. Se vzrůstající vzdělaností a zvyšující se dostupností až přemírou informací, s níž je dnes dítě běžně konfrontováno, je dnes od adaptačních překladů ustupováno ve prospěch metody foreignizace.

¹⁹ OCHMANOVÁ, Taťána. *Dětská literatura a její překlad*. Diplomová práce. Olomouc 2014. s. 19. [cit. 2018-01-10] Dostupné z: http://theses.cz/id/na7y7x/Diplomov_prce_Ochmanov.pdf.

6. Teorie překladu

Překlad je součástí lidské společnosti již celé věky a společnost do značné míry ovlivňuje. Důležitý je hlavně tím, že společnosti předává zprostředkovaně znalosti a hodnoty určité kultury, které by jednotlivec sám bez jazykové znalosti nebyl schopen přijmout. Překlad tedy působí jako zprostředkovatel mezi dvěma odlišnými světy. Zajišťuje tak mezikulturní komunikaci a udržuje jazykovou a kulturní různorodost. Na bedrech překladatele tak leží úkol, který spočívá v tom, aby dokázal udržet tyto dva různorodé světy mezi sebou v rovnováze. Protože výsledný překlad do jisté míry určuje i to, co si čtenář o daném cizorodém světě bude myslet, protože nemá možnost si konkrétní informace bez jazykové kompetence sám zjistit a je proto plně závislý na překladateli.²⁰

Překladatel musí velmi dobře znát nejen svůj mateřský jazyk a jazyk, z kterého překládá, ale také realie, kulturu (zvyky, tradice), ale i jazykové dialekty prostředí, z něž vychází text pochází. Tyto informace musí poté překladatel předat cílovému čtenáři v takové podobě, aby je čtenář překladu pochopil a přijal. Překlad musí fungovat celistvě jak na bázi slova, tak věty i celého odstavce. Jakmile překladatel sám nepochopí význam dané dílčí části překladu nebo ho pochopí chybně, dochází následně k významovému posunu či k ochuzení čtenáře o specifický autorův styl.²¹

6.1 Hodnocení kvality překladu

Kvalitu překladu lze hodnotit podle různých kritérií. Obecně hodnotíme překlad podle jeho vztahu k předloze. Podle Jiřího Levého rozlišujeme dvě možné metody překladu, a to překlad „věrný“ a překlad „volný“ respektive překlad „receptivní“ a „adaptivní“.²² Jednodušeji se tyto dvě metody dají odlišit jako překlad „slovo za slovo“ čili „doslovný“ („věrný“) překlad a překlad „myšlenky za myšlenku“ čili překlad „volný“.²³

Tímto tématem se zabývají různí autoři, někteří z nich k prezentaci svých názorů zavádějí i vlastní terminologii. Výše jsem zmínil termíny Jiřího Levého, v následujícím textu uvedu

²⁰ ZEHNALOVÁ, Jitka a kol. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. První vydání. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. s. 7.

²¹ GARAJOVÁ, Kateřina. Problematika italských překladů Devatera pohádek Karla Čapka [online]. Brno, 2013 s. 5. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/tfldn/Text_disertacni_prace_Garajova.pdf. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

²² LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Překlad Karel Hausenblas. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 33.

²³ ZEHNALOVÁ, Jitka a kol. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. První vydání. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. s. 18.

termíny některých dalších autorů, zabývajících se teorií překladu - Gideona Touryho, Jiřího Pelána a Lawrence Venutiho.

Gideon Toury mluví o takzvané „výchozí normě“ čili o výchozím jazyku překladu. Tento výchozí text převádí překladatel do cílového jazyka pro cílového čtenáře. Při tomto převodu se překladatel musí rozhodnout, zda dodrží „normu zdrojové kultury“ nebo se bude řídit „normou cílové kultury“. V prvním případě vzniká „adekvátní překlad“, v druhém případě je výsledkem tzv. „přijatelný překlad“. G. Toury při hodnocení překladů v této souvislosti používá termínů „adekvátnosti“ a „přijatelnosti“. Překladatel obvykle balancuje mezi těmito dvěma rovinami překladu a výsledný překlad obvykle nebývá ani čistě „přijatelný“ ani čistě „adekvátní“ překlad.²⁴

Jiří Pelán používá termíny „adaptační“ a „konformní“ překlad.²⁵ Ve svém příspěvku z roku 2010 s odkazem na klasicistickou a romantickou teorii překladu připomíná, že otázka překladu není nová a že o správnosti překladu se dohadují přední překladatelé již celá století. Zatímco klasicistická teorie překladu požadovala, aby se autor původního textu stal účastníkem aktuální kulturní situace, v romantickém pojetí překladu měl překladatel přivést čtenáře k původnímu dílu tak, aby si čtenář mohl vychutnat charakteristické prvky autora a jeho specifického jazyka. Adaptační překlad vyzdvihuje tvůrčí roli překladatele a říká, že překlad má být hlavně původním dílem překladatele. Konformní překlad klade důraz na aspekt reprodukční a hledá především identitu díla v jeho kulturní jedinečnosti a neopakovatelnosti. Adaptační překlad počítá již od začátku s tím, že je jen jednou možnou variantou převedení výchozího textu a dříve nebo později ho nahradí jiná adaptace. Naopak konformní překlad se snaží o definitivnost, snaží se o to, stát se tím nejlepším „posledním“ překladem. J. Pelán nakonec dochází ke stejnému závěru jako G. Toury a to, že překladatelský ideál se skloubí v syntéze obou typů překladů.

Lawrence Venuti používá termíny „domestikující“ překlad (domestikace) a překlad „foreignizující“ (foreignizace).²⁶ V případě domestikace se jedná o přizpůsobení překladu

²⁴ ZEHNALOVÁ, Jitka a kol. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. První vydání. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. s. 27.

²⁵ *Translatologica Ostraviensia ...: sborník z konference "Den s překladem": [konané ... na FF OU v Ostravě]*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2010. s. 20-28.

²⁶ GARAJOVÁ, Kateřina. *Problematika italských překladů Devatera pohádek Karla Čapka* [online]. Brno, 2013 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/tfldn/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. s. 30.

cílovému jazyku a kulturnímu prostředí pomocí již výše zmíněného adaptačního překladu. Překladatel se tak snaží vytvořit překlad, který přináší myšlenky původního autora cílovému čtenáři v takové podobě, která mu bude „vyhovovat“. Při užití foreignizace jsou v podstatné míře zachovány jazykové i kulturní prvky výchozího jazyka (např. měrné jednotky, vlastní jména apod.).

6.2 Metoda analýzy a hodnocení překladů

V této práci provedu srovnávací analýzu čtyř vybraných překladů a poté jejich hodnocení podle modelu G. Touryho, který posuzuje překlad jako dílo v kontextu cílové kultury. Překlady zhodnotím z hlediska jejich funkčnosti a stylového působení v českém literárním prostředí, tedy z hlediska českého dětského čtenáře, který se prostřednictvím tohoto textu seznamuje s Collodiho dílem. Porovnáním s originálem se pokusím zjistit, do jaké míry zachovávají české překlady původní autorův styl a zda jsou přijatelné z hlediska cílové literární kultury i z hlediska adekvátnosti originálu.²⁷

Vzhledem k tomu, že se jedná o analýzu srovnávací, zvolil jsem postup, při kterém popisují jednotlivé jazykové prvky postupně od nejjednodušších tj. slov k složitějším jazykovým jevům. Kratší slovní výrazy budou prezentovány v podobě tabulek s následným komentářem. Jednotlivé překlady vyšších jazykových celků budou seřazeny pod sebou s následným komentářem. Výskyt těchto jazykových prvků porovnáám ve všech překladech, současně uvedu i originální znění. Takto provedená analýza by měla pomoci objasnit jednotlivé překladatelské strategie.

Při hodnocení překladu nejde jen o posouzení věcné správnosti, která je dána větší či menší schopností překladatele rozpoznat v kontextu skutečnou situaci nebo najít způsob, jak v cílovém jazyce zachovat víceznačnost v případech, kdy z důvodu nedostatku informací nelze rozhodnout o správné alternativě překladu. Při překladu je třeba přihlížet i k emočním asociacím slov, které nelze vždy na daném místě zachovat. Nemá-li být překlad ochuzen, měl by překladatel tuto ztrátu kompenzovat např. tím, že slovo emočně zbarvené slovo užije na jiném místě překladu místo slova neutrálního. Je zřejmé, že překladatelská řešení takových situací se budou lišit.²⁸

²⁷ HŘEBCOVÁ, Zuzana. *České překlady Fitzgeraldova Velkého Gatsbyho*. Diplomová práce. Praha, FF UK 2015. s. 13. [cit. 2018-02-01]

Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120199584/?lang=cs>

²⁸ PECHAR, Jiří. *Interpretace a analýza literárního díla*. 1. vyd. Praha: Filosofía, 2002. s. 224.

7. Lexikální analýza

Vzhledem k tomu, že ne každá lexikální jednotka ve výchozím textu má svůj jednoznačný ekvivalent v cílovém jazyce, dochází při překladu logicky k různým překladatelským řešením. V rámci lexikální analýzy se v překladech zaměřím na následující jevy – vlastní jména (antroponyma a toponyma), reálie (jídla a peníze) a výrazy zastaralé.

7.1 Překlad vlastních jmen

V této kapitole bych chtěl přiblížit a analyzovat problémy spojené s překládáním vlastních jmen v *Pinocchiových dobrodružstvích*. Budu se věnovat hlavně dvěma skupinám, kterými jsou antroponyma a toponyma, kterými se zabývá onomastika. Antroponyma obecně označují osobní jména živých tvorů, pod kterými jsou ve společnosti známi. Toponyma označují vlastní jména neživých přírodních objektů (např. řeka, hora apod.) nebo objektů vytvořených člověkem jako (např. přehrada, sídlo apod.). Vlastními jmény v literárních dílech se zabývá tzv. literární onomastika. Literární onomastiky rozlišuje vlastní jména (tzv. literární antroponyma) v literárním textu na dvě skupiny - reálná (vlastní) jména, která skutečně v jazyce existují (např. Antonín, Evžen apod.) a na fiktivní (autorská) jména, která si autor vymyslel, a ve výchozím jazyce mohou, ale nemusí mít nějaký význam nebo k něčemu odkazovat (Ohňojed, Knůtek apod.). Ve své analýze budu komentovat reálná a fiktivní antroponyma a poté provedu samostatnou analýzu toponym.

Při překladu vlastních jmen se musí překladatel rozhodnout, zda vlastní jména překládat nebo ne, tedy zda zvolit metodu domestikace nebo foreignizace, jak bylo zmíněno výše. U překladu literatury pro dospělé většinou překladatelé volí zachování vlastních jmen z výchozího textu v cílovém textu. U dětské literatury většinou překladatel volí metodu domestikace.

Problémem u překladu vlastních jmen v dětských textech jsou zejména osobní jména a názvy míst, které jsou založené na slovních hříčkách, narážkách či zesměšnění. Slovní ekvivalent s takovým významem v cílovém jazyku může, ale nemusí existovat. Nesnadným úkolem překladatele je už prvotní identifikace a správné pochopení významu takto vytvořených osobních jmen ve výchozím textu. Pro vytvoření funkčního překladu osobních jmen takového typu musí mít překladatel zevrubnou znalost nejen výchozího jazyka, ale také cílového jazyka, aby byl schopen tyto prvky adekvátně přenést do cílového jazyka, aniž by čtenáře překladu ochudil o prvky jazykové komiky. V některých případech se překladateli tento skrytý význam nepodaří odhalit nebo jej správně nepochopí, jindy se nepodaří nalézt či

vytvořit adekvátní ekvivalent v cílovém jazyce. V takovém případě je vhodné pokusit se obohatit cílový text o prvky jazykové komiky jinde v cílovém textu, v závislosti na možnostech daných cílovým jazykem.

7.1.1 Antroponyma

Tabulka č. 1 uvádí srovnání reálných a fiktivních osobních jmen v jednotlivých překladech, jejich originální znění a příp. „slovníkový“ význam. Zajímavé případy jsou okomentovány níže.

Tabulka č. 1 Antroponyma

Překlad HO	Překlad ZO	Překlad KU	Překlad PO	Originál	Slovníkový význam
Pinocchio	Pinocchio	Nosáček	Oříšek	Pinocchio	pinolo = oříšek
Geppetto	Geppetto	Jakoubek	Karásek	Geppetto	Pepa, Pepík
Antonio	Antonio	Antonín	Antoš	Antonio	Antonín
Romeo	Romeo	Jiří	Romeo	Romeo	Romeo
Rozárka	Růžička	Rozina	Rozárka	Rosaura	Rozálie, Růžena
Evženek	Eugenio	Frantík	Eugen	Eugenio	Evžen
Gianni	Giangio	Martin	Jeník	Giangio	-
Třešnička	Třešnička	Jahoda	Třešnička	Ciliegia	Třešnička
Kašička	Kukuřička	Polenta	Jáhelníček	Polendina	kukuřičná kaše
Ohňojed	Ohňojed	Černovous	Ohňojed	Mangiafoco	Ohňojed
Voříšek	Melampus	Štěk	Cikán	Melampo	-
Pozor	Medor	Pudlík	Medov	Medoro	-
Rek	Alidoro	Alidor	Alidoro	Alidoro	-
Kahánek	Knůtek	Knůtek	Knůtek	Lucignolo	knot (svíčky)
Šašek a Kašpárek	Harlekýn a Pulcinella	Harlekýn a Pulcinela	Šašek a Kašpárek	Arlecchino e Pulcinella	Harlekýn a Pulcinella

V této tabulce si můžeme povšimnout, že u hlavních postav většina překladatelů ponechala původní originální pojmenování hlavních hrdinů. „Pinocchio“ tedy zůstal „Pinocchiem“ a „Geppetto“ „Geppettem“. Vzhledem k tomu, že tato osobní jména nemají přímý český ekvivalent, překladatelé ZO a HO je ponechali v původní podobě. Jejich výslovnost je s ohledem na dětského čtenáře v překladu HO uvedena v poznámce. Překladatelé PO a KU ve svých překladech volně převedli osobní jména obou hlavních postav do cílového jazyka. Italské jméno „Geppetto“ je domácí variantou jména „Giuseppe“ (česky „Josef“). Podle mého názoru k této adaptaci neměli překladatelé vážný důvod. Pokud chtěli použít český ekvivalent, mohli v tomto případě použít některou z českých variant (např. „Josef“, „Pepa“, „Pepík“, „Joska“, „Josífek“). Fr. Pover ale použil pro mne nepochopitelně jako volný český ekvivalent jméno „Karásek“, jméno v češtině odkazující na rybu „karase obecného“. O. Kunstovný

použil zdobnělinu českého jméno „Jakub“ tedy „Jakoubek“. V upraveném vydání O. Kunstovného z roku 2016 je ponecháno tradiční jméno „Geppetto“ v rozporu s Kunstovného původním překladem a také bez jakékoliv zmínky, o tom, že v Kunstovného překladu z roku 1941 tomu tak není.

Pro Geppetta je v originálu užito hanlivého výrazu „Polendina“ (česky „kukuřičná kašička“). S touto přezdívkou se překladatelé si poradili různě. V překladu HO je použit výraz „Kašička“, což považuji za přijatelný kompromis, i když vynecháním údaje, že se jedná o kukuřičnou kaši, se z překladu vytrácí odkaz na žlutou barvu Geppetty paruky. Z. Obstová přeložila „Polendinu“ jako „Kukuřičku“. V tomto případě se jedná o výraz zčásti adaptační stejně jako u překladu HO - do jisté míry se v překladu ztrácí význam „kašičky“, překladatelka odkazuje pouze na barvu Geppetty paruky, která měla žlutou barvu. O. Kunstovný užil italský výraz „Polenta“ (česky „kukuřičná kaše“), ale tento výraz v textu nijak nekomentoval, čímž ochudil českého čtenáře o jistý hanlivý význam této přezdívky a porušil tak jednu ze zásad překladu, podle níž u tzv. mluvících jmen musí význam zůstat zachován.

Pro pojmenování „Pinocchia“ použil Fr. Pover jméno „Oříšek“ na základě překladu výrazu „pinocchio“²⁹, označujícího v toskánštině „piniový oříšek“. I když tento překlad není úplně správný, protože přes česky vžitý název pro semeno piniové borovice tedy „piniový oříšek“ se ve skutečnosti jedná o semeno nikoli o oříšek z šišky piniové borovice. Zajímavostí je, že poté, co se *Pinocchiova dobrodružství* proslavila, se v Toskánsku výraz „pinocchio“ přestal v původním smyslu používat a nahradil ho italský výraz „pinolo“. O. Kunstovný použil pro „Pinocchia“ jméno „Nosáček“ podle toho, že se mu nos neustále prodlužoval, jedná se tedy o adaptační přístup. V upraveném vydání O. Kunstovného je použito původní Collodiho jméno „Pinocchio“ a v závorce je uvedeno „Nosáček“ bez jakéhokoliv vysvětlení, o přímý překlad se nejedná. Není zde ani zmínka, že se jedná o adaptační jméno pro „Pinocchia“, kterého užil O. Kunstovný ve svém překladu z roku 1941 ani Kunstovného vysvětlení, že tak panáčkovi říkali proto, že se mu nos neustále prodlužoval. Dále v tomto překladu (2016) vystupuje panáček už pouze jako „Pinocchio“.

U italských reálných jmen jako „Antonio“, „Eugenio“ a „Rosaura“ se většinou překladatelé drželi českých ekvivalentů jmen a jejich odvozenin či zdobnělin jako jsou „Antonín“,

²⁹ CAROSI, Marcello. *Pinocchio. Un messaggio iniziatico* [online]. Roma: Edizioni Mediterranee, 2001. s. 25. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Pinocchio.html?id=hJQRzcrbC6cC&redir_esc=y

„Antoš“; „Evženek“; „Rozárka“, „Růžička“, „Rózina“. V některých případech překladatelé ponechali italský originál v případě, že jméno nemá český ekvivalent např. „Romeo“. Naopak překlad jmen O. Kunstovného (1941) je velmi adaptační, nerespektuje ani italský originál ani český ekvivalent jména a používá náhodná česká jména („Romeo“ - „Jiří“, „Eugenio“ - „Frantík“).

Překladatelským oříškem se stal překlad jména „Giangio“, jedná se totiž o spojení dvou italských jmen „Gianni“ a „Giorgio“.³⁰ S tímto jménem se každý překladatel vypořádal po svém. Překlad HO se držel italské části jména „Gianni“, v překladu ZO je ponecháno jméno „Giangio“, O. Kunstovný opět zcela volně užil jméno „Martin“ a Fr. Pover se držel českého zdrobnělého ekvivalentu italského „Gianni“ tedy „Jeník“.

Co se týče fiktivních (autorských) vlastních jmen, většina překladatelů se při překladu snažila držet věrně českých ekvivalentů. Mistra „Ciliegiu“ přeložili všichni věrně jako Třešničku až na O. Kunstovného, který použil místo toho Mistra „Jahodu“. Vedlo jej k tomu patrně přesvědčení, že červený nos Mistra Ciliegi byl zbarven spíše do odstínu zralé jahody než třešně. V upraveném překladu O. Kunstovného z roku 2016 je použit výraz „Fragola“ s vysvětlením v závorce, že tak se v Itálii říká jahodě.

Vlastní jména psů překladatelé přeložili spíše volně, v tomto případě ale oprávněně, protože italský „Medoro“, „Alidoro“ a „Melampo“ českému dětskému čtenáři nic neřeknou a ani v italštině se nejedná o běžná „psí“ jména. „Medoro“ pochází zřejmě z latinského „medeor“ (léčit, pomáhat přijít na pomoc), toto jméno se také vyskytuje v *Zuřivém Rolandovi* spisovatele Ludovica Ariosta. Jméno „Alidoro“ je nejspíš odvozeno od „Ali d’Oro“ (zlatá křídla) což má zdůrazňovat, že se jedná o velmi rychlého psa, který honí Pinocchia poté, co utekl četníkům a běží „s větrem o závod“, jako by měl křídla. Jméno „Melampo“ má svůj základ nejspíše v řecké mytologii.³¹

Jméno loutkáře „Mangiafoco“ přeložili všichni překladatelé, v souladu s českým překladem, jako „Ohňojed“. Pouze O. Kunstovný přeložil jeho jméno jako „Černovous“, nejspíš se

³⁰ CAROSI, Marcello. *Pinocchio. Un messaggio iniziatico* [online]. Roma: Edizioni Mediterranee, 2001. s. 197. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z:

https://books.google.cz/books/about/Pinocchio.html?id=hJQRzcrbC6cC&redir_esc=y

³¹ CAROSI, Marcello. *Pinocchio. Un messaggio iniziatico* [online]. Roma: Edizioni Mediterranee, 2001. s. 78-128. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z:

https://books.google.cz/books/about/Pinocchio.html?id=hJQRzcrbC6cC&redir_esc=y

inspiroval popisem postavy a knižní ilustrací, která loutkáře zobrazuje jako postavu s mohutným černým vousem.

U Pinocchiova kamaráda „Knůtka“ italsky „Lucignolo“ (v překladu „knot svíčky“) všichni překladatelé ponechali původní význam odkazující na štíhlou až vyhublou postavu. Pouze překlad HO užívá vlastní jméno „Kahánek“ v tom smyslu, že byl tak hubený, jako by už měl na „kahánku“, jedná se tedy o přijatelný adaptační překlad.

7.1.2 Toponyma

Stejně jako antroponyma tak i toponyma dělíme na toponyma „reálná“ a „fiktivní“. V Pinocchiových dobrodružstvích se reálná toponyma nevyskytují. Většina fiktivních toponym je vytvořena z nějaké italské slovní hříčky. Do češtiny jsou tyto výrazy překládány volně. Srovnání překladů fiktivních toponym s originálem a „slovníkovým“ významem uvádí tabulka č. 2.

Tabulka č. 2 Toponyma

Překlad HO	Překlad ZO	Překlad KU	Překlad PO	Originál	Slovníkový význam
Knížectví Hlupánské	Hloupětín	Bláhovice	Země Výrů	Il paese dei Barbagianni	sova pálená; hlupák, bručoun
Zázračné pole	Pole zázraků	Pole divů	Pole zázraků	il Campo dei miracoli	pole zázraků
Kocourkov	Hloupětín	Hejlov	Hejlůlap	Acchiappacitrulli	viz níže
Vesnice příčinlivých včel	Vesnička pilných včeliček	Vesnice pilných včeliček	Osada příčinlivých včel	il paese delle Api industrie	vesnice pilných/pracovitých včel
Tramtárie	Kratochvílie	Hračkařiny	Země hraček	Il Paese dei balocchi	země zábavy/hraček

V případě italského fiktivního názvu země „Il paese dei Barbaggiani“ se většina autorů držela alespoň zhruba italského významu slova. Barbaggiano znamená hlupák či bručoun, zároveň je to také výraz pro sovu pálenou (podle významu slova barba - vousy, protože sova pálená má ochlupený „obličej“). Ve významu „země hlupáků“ tak bylo použito výrazů jako „Knížectví Hlupánské“ (HO), „Hloupětín“ (ZO) a „Bláhovice“ (KU). Ačkoliv Fr. Pover použil funkční český ekvivalent „Země Výrů“ (Barbaggiano - Sova pálená), neboť expresivní výraz „výr/vejř“ pravděpodobně nejlépe vysvětluje použitý výraz výchozího textu, pro dnešního dětského čtenáře už jde o vyjádření zastaralé, kterému by správně neporozuměl.

Za těžko přeložitelný považuji název města „Acchiappacitrullo“. Jedná se o složeninu slovesa a podstatného jména a to: „acchiappare“ (chytit, čapnout) a „citrullo“ (hlupák, trouba). Význam této složeniny pak vypovídá o tom, že se jedná o město plné hlupáku, kteří se nechali nachytat, tedy těch, kteří někomu tzv. „sedli na lep“. Překladatelé se s překladem tohoto autorského toponyma vyrovnali různě. Překlad HO uvádí „Kocourkov“, což je smyšlená obec s hloupými obyvateli³², ve stejném významu je použito označení „Hloupětín“ (ZO), které by však mohlo nechtěně odkazovat k dřívějšímu názvu pražské části Hloubětín, což jistě nebylo záměrem překladatelky. Další dva použité výrazy „Hejlov“ (KU) a „Hejlůlap“ (PO) jsou spojeny s expresivním výrazem „hejl“, který označuje člověka nezkušeného, hloupeho. „Hejlůlap“ označuje místo, které je „pastí na hejly“ a je patrně nejadekvátnějším překladem originálu, v češtině jde však o poněkud „kostrbatý“ jazykový novotvar.

Posledním výrazem, který bych chtěl okomentovat, je „Il Paese dei balocchi“, v překladu „země zábavy, radovánek, bezstarostného života“. K překladu tohoto výrazu opět překladatelé přistupovali různě. Fr. Pover přeložil tento výraz jednoduše jako „Země hraček“. Ostatní překladatelé zvolili kreativnější přístup. O. Kunstovný přeložil tento výraz vlastním autorským toponymem „Hračkařiny“. Z. Obstová použila k překladu rovněž vlastní autorské toponymum „Kratochvílie“ (podle zastaralého výrazu „kratochvíle“ označujícího příjemné ukrácení času, zábavu)³³, kterým se nejvěrněji přiblížila originálu. Překlad HO užívá výrazu „Tramtárie“, který označuje zapadlý, ztracený a vzdálený kraj.³⁴ Tento význam není věrným překladem originálu a pro čtenáře je zavádějící. Český výraz „Tramtárie“ (dříve „Trantárie“), je poměrně hojně používaný, a to vždy ve významu „země vzdálené a neznámé, o které nikdo nic neví“, nikoliv ve významu „země nicnedělání“. V článku „*O slově Trantárie*“ napsal v roce 1939 PhDr. Q. Hodura, bývalý ředitel kanceláře Slovníku jazyka českého:

„Zdá se, že Trantárie je přece jen jméno země neskutečné, neexistující a jen symbolické, přes to, že na Mělnicku jest území při soutoku Vltavy a Labe, kterému se říkalo Trantárie. ... Soudíme však, že je málo pravděpodobné, aby se pomístní, celkem velmi málo známé jméno rozšířilo v celém území českém; domníváme se spíše, že ona mělnická krajina byla z nějakého zvláštního důvodu pojmenována tímto už předtím známým výtvozem českého jazykového rozmaru. ... Těžší je však vysvětlit kmen slova. Jde tu o slovo s významem

³² Kocourkov vznikl pravděpodobně v ústním podání a z něho se později dostal do literatury. Už v 17. století se kocourkovské historky objevily v knížkách lidového čtení. V české literatuře patří ke klasice kocourkovského žánru kniha Ondřeje Sekory *Kronika města Kocourkova*.

³³ HAVRÁNEK, Bohuslav, ed. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2., nezměn. vyd. Praha: Academia, 1989. sv. 2. s. 436. (Dále SSJČ)

³⁴ SSJČ, sv. 6. s. 197.

citového zabarvení, vyslovované v hněvu, opovržení, posměchu apod. Nebylo by tu možné vyjít od známého citoslovce tramtara, tramtarará? ... které, mívá význam úplné lhostejnosti, slabik nic neznamenajících, pouhých zvuků, napodobících buben nebo trubku.“³⁵

7.2 Reálie

V následující kapitole bych se chtěl věnovat převodu tzv. „reálii“ z výchozího textu do cílového. Jazykové reálie jsou slova, která ve výchozím jazyce označují to, čím se vyznačuje určitý národ nebo stát jako výjimečná entita. Zároveň zprostředkovávají informace o životě, kultuře a zvycích daného národa. Jde tedy o vyjádření charakteru a povahy konkrétního národa.³⁶ Jedná se nejčastěji o označení lidí a míst (viz předchozí kapitola), názvy pokrmů, měn, jednotky míry, způsob oblékání apod. Všechny tyto informace pomáhají přiblížit cílovému čtenáři odlišné jazykové a kulturní prostředí.

Přenos těchto specifických jazykových elementů do cílového jazyka bývá často překladatelsky velmi náročný, často i nemožný. Tento fakt je silně ovlivněn tím, jak moc odlišné jsou výchozí a cílové kulturní prostředí, mezi kterými překladatel text převádí. Čím jsou tyto kultury vzdálenější, tím je i překlad náročnější. S některými základními reáliemi se seznámíme během studia daného cizího jazyka od lektorů či z učebnic, některé ale mohou být natolik specifické pro danou oblast, že se o nich můžeme dozvědět až během důkladného studia či dlouhodobého pobytu v dané oblasti. Překladatelé se kvůli těmto problémům často rozhodují, zda konkrétní reálii překládat či ponechat v originálním znění. Jedná-li se o jev těžko přeložitelný, volí překladatelé buď metodu domestikace a převod reálií z výchozího textu do cílového textu provedou adaptačně za použití místních známých reálií (např. místo italského „rizota po milánsku“ volí jako náhradu typicky český pokrm „vepřová s knedlíky“). Čtenáře ale tímto postupem připraví o poznání výše zmíněné kultury cizího národa. Druhou variantou je vynechání reálií v textu. K této variantě překladatelé přistupují jen v krajních případech, kdy daná reálii nemá odpovídající český ekvivalent, nebo když sami nepochopí její význam. Někdy překladatelé danou reálii, ani nemusí překládat, protože mezi všemi jazyky probíhá neustálá komunikace a jednotlivé jazyky neustále přijímají nová slova. Co tedy bylo dříve neznámé slovo, může být dnes běžně známo a používáno.

³⁵ HODURA, Quido. „O slově Trantárie“. In: *Mělnicko*. Mělník: Krajské muzeum, 1939, s. 76-78.

³⁶ MAŠKOVÁ, Jana. Kritická analýza překladu reálií v textech National Geographic do ruštiny a češtiny [online]. Brno, 2014. s. 16. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/eh019/DP_Jana_Maskova_lksqygvs.pdf. Magisterská diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta.

7.2.1 Jídla

Z tabulky č. 3 jasně vyplývají jednotlivé strategie, které překladatelé při překladu italských jídel použili. Současní překladatelé *Pinocchiových dobrodružství* již oprávněně počítají s tím, že např. běžná italská jídla už dnešní děti znají.

Tabulka č. 3 Reálie – jídla

Překlad HO	Překlad ZO	Překlad KU	Překlad PO	Originál	Slovníkový význam
hrnec fazolí	hrnec fazolové polévky	vodu na brambory	hrnec fazolí	una pentola di fagioli	hrnec fazolí
maso	pečínka	skopec	pečeně	arrosto	pečeně / pečínka
chlebičky	housky	chlebičky	bělky	panini	plněná bageta
zajíc načerno	zajíc na rozinkách	zajíc na smetaně	na způsob sladké a silné zaječí pečeně	a uso lepre dolce e forte	zajíc na sladko a silno
dušená rýže	rizoto po milánsku	vepřové s knedlíky	milánská rýže	risotto alla milanese	rizoto po milánsku
těstoviny	makaróny po neapolsku	jablkový závin	neapolské makaróny	maccheroni alla napoletana	makaróny po neapolsku
kuřecí prsíčka	kuřecí prsíčka	pečená kuřata	prsíčka z kuřat	petti di pollo	kuřecí prsa
kapoun v rosolu	kapoun v rosolu	klobásy	kapoun s huspeninou	cappone in galantina	kapoun v rosolu
vikev	vikev	čočka	vikev	la vecchia	Vikev
cukroví plněné likérem	bonbon plněný likérem	plněný bonbon	kousek zavařeniny s rosolkou	confetto ripieno di rosolio	bonbón plněný rosolem
lesněnka	hašlerka	nějaký prášek	lišejníkové cukrátko	pasticche di lichene	lišejníková pastilka
plný sklep rosolky a sladkých likérů	sklípek plný pečeného masíčka a sladounkých likérů	sklep plný zmrzliny	sklep s rosolkami a sladkými likéry	una cantina di rosolii e di alchermes	sklep s likéry
skříň plná kandované ho ovoce, dortů, mandlových koláčků a oplatek se šlehačkou	kandovaného ovoce, dortů, bábovek, mandlových koláčků a trubiček se šlehačkou	kredenc plná cukrovinek, dortů, mandlových koláčků a rakviček se šlehačkou	knihovna plná mlsek, dortů, čokoládových tabulek, mandlových koláčků a placek se smetanou	una libreria tutta piena di canditi, di torte, di panettoni, di mandorlati e di cialdoni colla panna	knihovna celá plná kandovaného ovoce, dortů, mandlových bábovek a trubiček se šlehačkou

O. Kunstovný použil metodu domestikace, typicky italská jídla nahradil typicky českými jídly. Místo „rizota po milánsku“ užil „vepřovou s knedlíky“, místo „makarónů po neapolsku“ použil „jablkový závin“ a místo „kapouna v rosolu“ užil „klobásy“. Ostatní překladatelé se

snažili, pokud možno, ponechat originální italská jídla. Překlad HO hodnotím jako neutrální, nepoužívá názvy ani typicky českých jídel ani původních italských jídel. Místo „rizota po milánsku“ se tak musíme spokojit pouze s „dušenou rýží“, místo „makarónů po neapolsku“ používá „těstoviny“. Tento obecný bezpříznakový překlad zbytečně ochuzuje čtenáře o poznání italských kulinářských specialit. Překlady PO a ZO se snaží tomuto ochuzení předejít a používají původních italských výrazů přeložených do češtiny. Jak je uvedeno výše v tabulce č. 3, „maccheroni alla napoletana“ překládají jako „makaróny po neapolsku“ či „neapolské makaróny“ a „risotto alla milanese“ jako „rizoto po milánsku“ či „milánská rýže“.

Pro výraz „cappone in galantina“ užíli překladatelé věrný překlad „kapoun v rosolu“ (ZO a HO) a „kapoun s huspeninou“ (PO). O. Kunstovný použil domestikaci a kapouna nahradil „klobásami“ (KU).

Italský výraz „rosolio“, který C. Collodi v originálu používá poměrně často, překladatelům způsobil do jisté míry potíže. „Rosolio“ je zastaralý výraz pro likér vyráběný z růžových lístků namáčených v lihu. Jako český ekvivalent použili překladatelé „rosolku“³⁷, což je zastaralý výraz pro hustý sladký likér. „Rosolka“ je však už pro dnešního dětského (a nejspíše i dospělého) čtenáře výraz neznámý, který navíc vyvolává představu rosolu či želé, což je matoucí. Týká se to výrazů „confetto ripieno di rosolio“ („bombón plněný likérem“) či „cantina di rosolii“ („sklep s likéry“). Výraz „confetto ripieno di rosolio“ („bombón plněný likérem“) je přeložen jako „cukroví“ (HO) nebo „bombón plněný likérem“ (ZO). O. Kunstovný volí metodu vynechání problematického „rosolio“ a překládá pouze jako „plněný bombón“. Překlad PO je správně a věrně originálu uvádí „kousek zavařeniny s rosolkou“, pro zastaralost „rosolky“ ale dětskému čtenáři asi mnoho neřekne.

Rozdílně je překládán „a uso lepre dolce e forte“ („zajíc na sladko a silno“). Už samotný slovníkový překlad do češtiny není zrovna nejjednodušší. Jedná se o typický toskánský recept na zajíce pečeného na rozinkách. Nejvěrněji tento výraz překládá Fr. Pover, a to „na způsob sladké a silné zaječí pečeně“. Jedná se sice o nejvěrnější překlad, ale podle mého názoru význam dětskému čtenáři zůstává skryt. Za nejlepší funkční překlad považuji překlad ZO „zajíc na rozinkách“. Neobvyklá kombinace známých surovin však přesto může být pro dětského čtenáře matoucí. V překladu HO je uveden bezproblémový adaptační „zajíc na smetaně“. I tato adaptace zachovává alespoň částečně význam „zajíce na sladko“, v Čechách

³⁷ SSJČ, sv. 5. s. 75.

je tento pokrm velmi oblíbený a známý. Překlad KU užívá dalšího známého českého výrazu „zajíc na černo“, který označuje zajíce pečeného na sladko s použitím nejčastěji švestkové marmelády. Jedná se opět o adaptační překlad, který je do jisté míry věrný originálu („zajíc na sladko“).

V případě výrazu „pasticche di lichene“ („lišejníkové pastilky“) lze pozorovat zajímavou historickou proměnu názvu cucavého bonbónu proti kašli. Původní známý a oblíbený bonbón proti kašli „lesněnka“ použitý v překladu HO se v nejnovějším překladu ZO proměnil v ještě známější a dosud vyráběnou „hašlerku“. Obě adaptace lze považovat za zdařilé a funkční. Překlad KU používá zcela neurčitý adaptační výraz „nějaký prášek“, Fr. Pover použil překlad originálního výrazu tj. „lišejníkové cukrátko“, který považuji za těžko pochopitelný či dokonce nesrozumitelný pro současného dětského čtenáře.

7.2.2 Peníze

V této části bych se chtěl zmínit o českých překladech „měn“ (peněz), ale také o Collodiho originálním počtu rozličných měn. V tabulce č. 4 je ukázáno, jak i sám C. Collodi ve svém díle používá několik různých měn, a to jak moderních, tak hlavně těch historických. V originále *Pinocchiových dobrodružstvích* se tak můžeme setkat s „lirami“ a „centy“, ale také se „soldy“, „zlatáky“ či „dukáty“.

Tabulka č. 4 Reálie – Peníze

Překlad HO	Překlad ZO	Překlad KU	Překlad PO	Originál	Slovníkový význam
dvacet krejcarů	dvacet krejcarů	dvacet krejcarů	dvacet desetihaléřů	venti soldi	dvacet soldů
halíř	vindra	grešle	Halíř	un centesimo	Cent
čtyři krejcarý	pět peněz	čtyři krejcarý	čtyři krejcarý	quattro soldi	čtyři soldy
peníze	mince	dukáty	Peníze	monete d'oro/ i zecchini	zlatáky/dukáty
dvacet lir	dvacet lir	dvacet zlatých	dvacet korun	venti lire	dvacet lir
čtyřicet krejcarů	čtyřicet krejcarů	čtyřicet krejcarů	čtyřicet desetihaléřů	quaranta soldi	čtyřicet soldů
čtyřicet měděných krejcarů	čtyřicet měďáků	-	čtyřicet niklových desetihaléřů	quaranta soldi di rame	čtyřicet měděných soldů
čtyřicet zbrusu nových dukátů	čtyřicet zbrusu nových zlatáků	čtyřicet dukátů právě vyšlých z mincovny	čtyřicet zlatých penízů úplně nového rázu	quaranta zecchini d'oro tutti nuovi di zecca	čtyřicet zlatých dukátů nových z mincovny

Za použitím tolika rozličných měn se nejspíše skrývá snaha Collodiho navodit tímto způsobem pohádkovou atmosféru, protože pohádky jsou vždy plné různých dnes již zaniklých měn, jakými jsou „zlatáky“ nebo „dukáty“. K užití tolika různých měn Collodiho určitě vedl i fakt, že Itálie byla po celá staletí rozdělena na jednotlivé městské státy, z nichž každý měl svou vlastní měnu. Tato strategie v textu navozuje atmosféru „staré“ Itálie.

Překladaelé se v tomto případě nesnaží originální nejednotnost uvedených měn nějak vyřešit, naopak přidávají navíc ještě „krejčary“ jako náhradu problematického italského „soldu“ (z italského soldo, drobná italská mince v 12. – 19. stol.)³⁸. Jistou snahu o sjednocení měny lze pozorovat v překladu Fr. Povera, který v některých případech používá české „koruny“ a „halěře“.

³⁸ KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. sv. 2. s. 700. (Dále ASCS)

7.3 Zastaralé výrazy

Ve všech překladech se objevují z dnešního pohledu zastaralé výrazy, tedy výrazy, které se dnes již běžně nepoužívají a považujeme je za nezvyklé. Je třeba si uvědomit, že pohádkový příběh se odehrává „kdysi, kdesi“, ale současně je zřejmé, že jde o relativně vzdálenou minulost. Proto lze některé zastaralé výrazy považovat za jazykový prostředek záměrně historizující. Užití zastaralých výrazů by mělo být vždy účelné a nemělo by k němu docházet na úkor srozumitelnosti a čtivosti cílového textu určeného pro dětského čtenáře.

Je zřejmé, že oba starší překlady (Fr. Povera 1908 a O. Kunstovného 1941) „zastaraly“ více než dva překlady novější. Přesto se i v novějších překladech vyskytují slova zastaralá plnicí výše uvedené posláním – přiblížit dětskému čtenáři ono „kdysi, kdesi“.

Tabulka č. 5 Zastaralé výrazy

Překlad HO	Překlad ZO	Překlad KU	Překlad PO	Originál	Slovníkový význam
světnice	místnosti	pokoje	pokoje	le stanze	místnosti, pokoje
obluda na kašně	chrlič z kašny	chrlič na kašně	maškara na kašně	il mascherone da fontana	maskaron z fontány
dělat krkolomné skoky	metat kozelce	metat kozelce	dělat krkolomné skoky	fare i salti mortali	dělat smrtelné skoky
rumpál	žentour	vodní kolo	čerpadlo	il bindolo	viz níže
poleno	poleno	poleno	štěpina	il pezzo da catasta	Poleno
čeledín	pacholek	podkoní	podkoní	il garzone di stalla	pomocník ze stáje
pistole	pistole	pistole	bambítka	la pistola	Pistole
hřebelec	hřebelec	hřeblo	hřbílko	la striglia	Hřebelec
kočí	kočí	vozka	vozka	un vetturino	vozka / kočí
puška	puška	ručnice	ručnice	il fucile	Puška
paruka	paruka	paruka	vlásenka	la parrucca	Paruka
řeřavé uhlíky	rozžhavené uhlíky	žhavé uhlí	řeřavé uhlí	i carboni ardenti	žhavé uhlí
nezbeda	uličnick	dareba	čtverák	la birba	Divoch
krasojezdec	krasojezdec	jezdec na koni	pojezdčí	il cavallerizzo	Krasojezdec
důtky	bič	důtky	důtky	la frusta	Bič
papírová čáka	papírová helma	čáka	přilba z listu	l'elmo di foglio	papírová helma
šťulce	šťulce	poplácávání	poklepávání	il pizzicotto	Šťipanec
šatlava	žalář	vězení	chládek	il prigione	vězení / basa / loch

Zde se zaměřím na některé speciální výrazy, jejichž vysvětlení je poněkud obsírnější.

V případě překladu italského „mascherone da fontana“, který překladatelé Z. Obstová a O. Kunstovný překládají jako „chrlič“ došlo k významovému posunu. Jde o to, že:

Chrlič je plastický funkční a dekorativní prvek historických staveb. Nejčastěji se jedná o umělecky zdobený vývod okapu. Zajišťuje odvod dešťové vody z okraje střechy nebo okapu do dostatečné vzdálenosti od budovy. Nahrazuje tak do jisté míry okapovou rouru.³⁹

naopak:

Maskaron je plastický nebo malovaný motiv v podobě lidského obličeje s komickým či tragickým výrazem. Hojně využívaný na fasádách architektury, na kašnách nebo v interiérech.⁴⁰

Z těchto charakteristik pojmů „chrlič“ a „maskaron“ vyplývá, že „chrlice“ najdeme na okapových rourách historických staveb, kde slouží pro odvod dešťové vody. Naopak „maskarona“, který má vzhled lidského obličeje najdeme zejména na fontánách. Jedná se tedy o zcela odlišné pojmy, nicméně z pohledu dětského čtenáře cílového textu je možné říci, že slovo „chrlič“ v souvislosti s kašnou patrně bude správně pochopeno, což se o spíše odborně znějícím termínu „maskaron“ tvrdit nedá.

Další zastaralý výraz nalezneme v překladu „fare i salti mortali“, který je v překladech ZO a KU přeložen jako „metat kozelce“. „Kozelec“ je zastaralé označení pro „kotrmelec“. „Metat kozelce“ tedy znamená „dělat kotrmelce“, problémem tohoto překladu se stává fakt, že se zde vytrácí expresivnost originálu, kde autor popisuje „salti mortali“ tedy „smrtné skoky“, a ne pouze obyčejné kotrmelce. Proto za adekvátnější považuji překlad HO a PO, kteří používají expresivnější „krkolonné skoky“.

Různá překladatelská řešení jsou užita také v překladu italského „il bindolo“. Tento výraz v italštině označuje jednoduchý stroj, připomínající mlýnské kolo, který sloužil k čerpání vody ze studny za pomoci koňské síly a série ozubených kol a převodů. Překladatelé opět užili velmi odlišné české překlady. Výraz „rumpál“ v překladu HO označuje „ruční dřevěný naviják“ (vodorovný hřídel otáčený klikou, na který se navijí provaz s břemenem, například

³⁹ SSJČ, sv. 2, s. 147.

⁴⁰ SSJČ, sv. 3, s. 33.

u studny⁴¹); „žentour“ v překladu ZO (zařízení uváděné do kruhového pohybu zapřaženým dobyt看, jehož práce se převádí ozubeným soukolím na pohon hospodářského stroje, například „žentourová mlátička“⁴²); vodní kolo v překladu KU (asi podle výše zmíněné podobnosti s vodním kolem) a čerpadlo v překladu PO. Za přijatelné lze požadovat všechny použité překlady s tím, že dětskému čtenáři bude třeba význam slova vysvětlit nejlépe v poznámce pod čarou, což však žádný z překladatelů neučinil.

Z výše uvedené tabulky č. 5 je patrné, že nejvíce zastaralých výrazu se nachází v nejstarším překladu Fr. Povera z roku 1908 a dále v překladu O. Kunstovného z roku 1941. Jedná se o výrazy jako „štěpina“ („odštípnutý kus dřeva, kamene ap.“⁴³), „vlásenka“ („paruka“), „bambitka“ („ruční střelná zbraň“⁴⁴); „hřbílko“ či „hřeblo“ (zastaralé výrazy odvozené od slova hřebelec označující kovový kartáč na čištění srsti dobytka⁴⁵); „vozka“ („kočičí“); „ručnice“ („lovecká dvouhlavňová puška“⁴⁶), pojezdčí (výraz v SSJČ nenalezen, ve starších českých slovnících je „pojezdčí“ uváděn jako žokej či jezdecký posluha⁴⁷); „čtverák“ (ten, kdo rád čtveračí; taškář, šibal, šprýmař; ale také prohnaný člověk: darebák, tulák⁴⁸) či „štulce“ (rýpnutí, šťouchnutí do boku nebo do zad⁴⁹).

Za ne zcela vyhovující považuji věrný překlad italského „carboni ardenti“, kterého se drželi ve svých překladech HO a PO. Ti jej přeložili jako „řeřavé uhlíky“ („řeřavý“ - > „rozpálený do červena, dožhava; žhavý, rozžhavený např. železo nebo popel“⁵⁰). Ačkoliv SSJČ tento výraz jako zastaralý neoznačuje, pro dětského čtenáře nemusí být úplně srozumitelný. Překladatelské řešení „rozžhavené uhlíky“ nebo „žhavé uhlí“, které je použito v překladech ZO a KU, považuji za vhodnější.

Dalším problematickým výrazem jsou „důtky“ v originálu („frusta“ - bič). Tohoto výrazu užili všichni překladatelé až na Z. Obstovou, která použila výraz „bič“. Pod pojmem „důtky“ se rozumí druh karabáče (biče) vyrobený ze spletených řemínků. Tento výraz je sice silně

⁴¹ ASCS, sv. 2. s. 669.

⁴² SSJČ, sv. 8. s. 472.

⁴³ SSJČ, sv. 6. s. 75.

⁴⁴ SSJČ, sv. 1. s. 78.

⁴⁵ SSJČ, sv. 2. s. 102.

⁴⁶ SSJČ, sv. 5. s. 192.

⁴⁷ ŠÍPEK, Ladislav. *Slovníček cizích slov: příruční kniha pro všechny třídy společenské, zvláště pro úředníky, studující ...* V Král. Vinohradech [Praha]: České Zájmy, 1892. s. 130.

⁴⁸ SSJČ, sv. 1. s. 265.

⁴⁹ SSJČ, sv. 6. s. 85.

⁵⁰ SSJČ, sv. 5. s. 229.

zastaralý, ale zároveň nejlépe vystihuje Collodiho originál, který používá kontextu: „**frusta** fatta di serpenti e di code di volpe attorcigliate insieme” v překladu “**bič** spletený z hadů a liščích ocasů”. Výraz „důtky” tedy tomuto typu biče perfektně odpovídá.

Stejný problém přílišné odbornosti a zastaralosti zároveň můžeme spatřit ve výrazu „l’elmo di foglio“, který je v překladu HO překládán jako „papírová čáka“ („vysoká tvrdá, vojenská, parádní čepice k uniformě“⁵¹). Tento termín opět nejlépe vystihuje originál, ale běžný čtenář jak dospělý, tak dětský mu bez slovníku nejspíše neporozumí. Za nejjednodušší překlad by se dal považovat překlad „papírová helma“ (ZO). V tomto případě se ale nejedná o vojenský termín. Také by bylo do jisté míry obtížné vyrobit helmu z papíru, proto se jeví jako nejlepší varianta výraz „papírová čepice“, který splňuje jak požadavek vojenského termínu, tak možnost výroby z papíru.

Různě se překladatelé vypořádali s pojmem „il garzone di stalla“, který označuje osobu, která pečuje o koně. Tento výraz je do češtiny překládán různě jako „pacholek“ (ZO), „čeledín“ (HO) či „podkoní“ (KU a PO). Tentokrát se jedná o zcela správné překlady, protože všechny shodně označují povolání člověka, který pečuje o koně. Jediné čím se použité výrazy odlišují, je doba, v níž byl daný výraz běžně používán.

Vězení italsky „prigione“ je překládáno různě jako „šatlava“ (HO), „žalář“ (ZO), „vězení“ (KU) či „chládek“ (PO). Výraz „šatlava“ je již trochu zastaralý, „žalář“ je výraz knižní a „chládek“ je poměrně expresivní výraz, ale myslím si, že by dětský čtenář nejspíše porozuměl všem uvedeným výrazům.

Jak již bylo řečeno v úvodu, tyto zastaralé výrazy z části navozují atmosféru „starých časů“, na druhou stranu ale dětskému čtenáři četbu poněkud ztěžují.

⁵¹ SSJČ, sv. 1. s. 236.

8. Frazeologická analýza

Za frazeologické jednotky (frazémy) se považují ustálená slovní spojení nebo jiné jednotky, jejichž význam nelze odvodit z významu jednotlivých slov. Většinou se jedná o jedinečné spojení slov, které by v jiném kontextu nefungovalo a které se takto vyskytuje výhradně v jednom jediném významu. Nejznámějšími typy frazémů jsou např. sousloví, pořekadla, rčení, přísloví, přirovnání a další jazykové stereotypy.

Převod frazémů z výchozího jazyka bývá proveden převážně adaptační metodou, tzn. náhradou spojení ve výchozím textu za spojení v cílovém textu (překlad tzv. „myšlenky za myšlenku“). K užití této strategie vede překladatele fakt, že daný frazém výchozího textu nemá obvykle v cílovém textu odpovídající ekvivalent. Proto překladatel volí alespoň podobné slovní spojení v cílovém jazyce či zcela jiné avšak s podobným významem.

Níže uvádím příklady frazémů v jednotlivých překladech a originálním znění. Příklady jsou doplněné komentářem, příp. vlastním návrhem překladu.

8.1 Přirovnání

Svalil se jako by do něho **hrom uhodil**. (HO)

Svalil se na zem jako by ho **zasáhl blesk**. (ZO)

Tentokrát byl milý mistr Fragola jako **zasažený bleskem**. (KU)

Tentokrát ubohý mistr Třešnička klesl jako **bleskem zasažený**. (PO)

Questa volta il povero maestro Ciliegia cadde giù come **fulminato**. (O)

Doslovný překlad originálu zní: „Padl na zem jako by ho blesk zasáhl“. V tomto případě většina překladatelů využila v překladu „zásah bleskem“, pouze v překladu HO je použito „svalil se jako by do něho hrom uhodil“, hrom je ale pouze doprovodný zvukový projev blesku, a tudíž nemůže nikoho fyzicky (s výjimkou ohlušení) zasáhnout, ačkoliv je tento výraz (též „být ohromen“) celkem často používaný.

„Přestaň se smát!“ řekl Geppetto rozezlen, ale **jako by hrál na stěnu házel**. (HO)

„Přestaň se smát!“ řekl Geppetto rozčileně, ale **jako by mluvil do zdi**. (ZO)

„Nech toho smíchu!“ řekl Geppetto rozmrzele, ale **jako by mluvil do dubu**. (KU)

„Nech smíchu!“ řekl Karásek rozezlen; ale **jakoby hrách na stěnu házel**. (PO)

Smetti di ridere! — disse Geppetto impermalito; **ma fu come dire al muro**. (O)

Zde je možné porovnat různá překladatelská řešení přirovnání, které v doslovném překladu zní „jako by mluvil do zdi“. Překlady podle originálu se držela Z. Obstová. V překladech HO a PO je použito spojení „jako by hrách na stěnu házel“, ostatně v překladu PO se toto přirovnání vyskytuje velmi často. O. Kunstovný použil české přirovnání „mluvit do dubu“. Význam všech použitých českých přirovnání shodně označuje situaci, která je marná, bezvýsledná, bezúspěšná, bez jakékoliv odezvy a zlepšení⁵², všechny varianty jsou tedy užity správně. Vzhledem k tomu, že i v češtině existuje přirovnání „jako by mluvil do zdi“, považuji za zbytečné nahrazovat jej jiným českým ekvivalentem.

... seděli natlačeni jeden na druhém **jako sardinky**. (HO i ZO)

... namačkaní na sebe **jako slanečci v sudu**. (KU)

... kupily se na sobě **jako anšovičky**. (PO)

... ammonticchiati gli uni sugli altri come tante **acciuغه nella salamoia**. (O)

Italské přirovnání „come acciuغه nella salamoia“ (doslova jako sardelky/ančovičky v slaném nálevu) evokuje situaci „rybek namačkaných ve slaném nálevu“. Jelikož se téměř shodného přirovnání užívá i v češtině („jako sardinky“), nebyl ani v tomto případě problém s překladem do češtiny. Překlady se liší pouze druhem „namačkané“ ryby – v překladech HO a ZO jsou to „sardinky“ („sardinka obecná“), v překladu PO „anšovičky“ (resp. ančovička „sardel obecná“) a v překladu KU „slanečci“ („sled' obecný“). Všechny tyto překlady mají společný význam ryb stlačených v plechovce se slaným nálevem. Pouze v případě překladu PO se jedná o zachování originálního druhu ryb, ale i v ostatních překladech jde o správnou adaptaci.

Kahánek chrápal, **jako když pilou řeže**. (HO i KU)

Knůtek chrápal **jako dudek**. (ZO)

Knůtek **hlasitě chrápal**. (PO)

Lucignolo russava **come un ghiro**. (O)

Použitý italský výraz „ghiro“ v přirovnání „russava come un ghiro“ (doslova „chrápal jako plch“), označuje druh hlodavce žijícího mj. na území Itálie, který údajně silně chrápe. V překladech HO a KU je správně užito českého přirovnání „chrápat, jako když pilou řeže“ tj.

⁵² ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří a MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 1, Přirovnání. 2., přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1. Praha: Leda, 2009. s. 123. (Dále SČFI)*

„silně chrápat“. Překlad PO se přirovnání vyhnul a užil pouze „hlasitě chrápal“. Překlad ZO uvádí „chrápal jako dudek“ tento překlad považuji za chybný, jelikož toto přirovnání podle slovníku⁵³ označuje osobu, která sice spí tvrdě a spokojeně, ale TIŠE.

Kmotr Geppetto nenašel ani slůvko na svou obranu, **plakal jako dítě**. (HO)

Ten nevěděl, co by řekl na svou obhajobu, a tak **plakal jako želva**. (ZO)

Ten ze sebe nevypravil ani slovo na svou obranu, jen **plakal jako nevěsta na svatbě**. (KU)

Ten nevěda, jak by se obhájil, **hořce plakal**. (PO)

Geppetto il quale non avendo parole lì per lì per difendersi, **piangeva come un vitellino**. (O)

V případě překladu italského přirovnání „piangeva come un vitellino“ („plakal jako telátko“) překladatelé opět zvolili různá řešení. Překlad HO užil českého přirovnání „plakat jako dítě“ (být nečekaně silně dojat a hodně často nekontrolovaně plakat⁵⁴), překlad ZO užil „plakat jako želva“ (trápit se něčím a intenzivně toho litovat; být kvůli něčemu rozmrzelý, rozzlobený⁵⁵). Překlad KU užil přirovnání „plakat jako nevěsta na svatbě“ (toto přirovnání se vztahuje k pověře, která říká že nevěsta si pláčem na svatbě zajistí budoucí štěstí), toto přirovnání se v překladu O. Kunstovného objevuje v tomto smyslu velmi často. Žádný překlad neužil originální Collodiho přirovnání „plakat jako telátko“, které v češtině v této podobě neexistuje. Všechny překlady tedy považuji za adaptační a současně věrné originálu.

Vrátil se domů **mokrý jako myš**. (HO)

Vrátil se domů **promočený až na kost**. (ZO)

Vrátil se domů **jako zmoklá slepice**. (KU i PO)

Tornò a casa **bagnato come un pulcino**. (O)

Italské přirovnání „bagnato come un pulcino“ (mokrý jako kuře/kuřátko - být velmi mokrý) může být do češtiny převedeno celou řadou použitelných adaptačních přirovnání, kterých překladatelé také užili - „být mokrý jako myš“ (HO), „být promočený až na kost“ (ZO) (tj. „do morku kostí“) nebo „jako zmoklá slepice“ (KU a PO). Nejbliže „mokrému kuřátku“ je „zmoklá slepice“, přičemž toto přirovnání obrazně vyjadřuje též stav skleslosti či ponížení, což plně odpovídá situaci v originálu, proto považuji toto přirovnání za nejvěrnější. Také

⁵³ SČFI, s. 94.

⁵⁴ SČFI, s. 85.

⁵⁵ SČFI, s. 415.

ostatní přirovnání odpovídají originálnímu významu „být velmi mokrý“ a jsou pro dětského čtenáře snadno pochopitelná.

Zbledl **jako křída**. (HO)

Zbledl **jako stěna**. (ZO i KU)

Zbledl **jako vyprané prádlo**. (PO)

Diventò bianco **come un panno lavato**. (O)

Pro italské přirovnání „diventò bianco come un panno lavato“ v překladu „zbělal jako vyprané prádlo“ (ve významu byl celý bílý, zbledl) lze v češtině najít několik odpovídajících přirovnání vyjadřujících takovou změnu barvy obličeje - „zbledl jako stěna“ (ZO a KU) (tj. „bíle natřená stěna“), „jako křída“ (HO) (tj. „bílá křída“). Fr. Pover ponechal originální přirovnání „jako vyprané prádlo“ („vybělené prádlo“). Všechna tato přirovnání tedy považuji za významově správné adaptace, v češtině běžné používané (i když „vybělené prádlo“ je známé asi už jen z televizní reklamy) a tedy srozumitelné dětským čtenářům.

„Slupl mě **jako malinu**.” (HO i KU)

„Slupl mě **jako játrový knedlíček**.” (ZO)

„Chňapl po mně a spolkl mě **jako boloňskou paštiku**.” (PO)

„M'inghiotti **come un tortellino di Bologna**.” (O)

V originálu je použito přirovnání „m'inghiotti come un tortellino di Bologna“ („spolkl mě jako boloňský tortelín“), jedná se o autorské přirovnání vytvořené a použité pouze Collodim v Pinocchiových dobrodružstvích. V překladech HO a KU je užito české přirovnání „slupl mě jako malinu“ (HO a KU) tj. snědl něco malého, snadno, s chutí a rychle. V tomto případě se tedy jedná o užití metody domestikace. Překlad PO použil polovičaté řešení – ponechal „boloňskou“ specialitu a místo „tortellino“, který v češtině ekvivalent nemá, použil „paštiku“. V překladu ZO je užito adaptačního překladu ve znění „slupl mě jako játrový knedlíček“. Adaptace byla vytvořena na základě podobnosti typického boloňského jídla „tortellini al brodo“ (torteliny ve vývaru) a známého českého „hovězího vývaru s játrovými knedlíčky“. V obou případech jde o „così“ plovoucí ve vývaru, jedná se tedy o poměrně vydařenou adaptaci originálu. Podle mého názoru by bylo možné ponechat původní přirovnání např. „spolkl mě jako boloňský tortelín“.

„Cožpak nevidíte, že jsem zůstal mrňavý **jako paleček?**“ (HO)
„Copak to nevidíš? Pořád jsem malý **jako špunt.**“ (ZO)
„Nevidíte? Jsem pořád **jak za groš kudla.**“ (KU)
„Což nevidíte, že jsem pořád **jako za groš syreček.** (PO)
Non lo vedete? Son sempre rimasto alto come **un soldo di cacio.** (O)

Za překladatelský oříšek pokládám italské přirovnání „rimasto alto come un soldo di cacio“ („zůstal velký jako kousek sýra za groš“). Překladatelé si s ním poradili různě, ale všechny překlady shodně vyjadřují fyzickou vlastnost „být velmi malý“. Překlad HO překládá jako „mrňavý jako paleček“ (zřídka a zastarale „trpaslík“, „střízlík“ či osobní jméno Paleček)⁵⁶. Dětem bude asi nejbližší představa pohádkového „Palečka“, maličkého chlapečka, který nakonec vyrostl. Překlad (ZO) uvádí „malý jako špunt“ („dítě popř. dospělý postavou zvláštní ve srovnání s druhými; velmi malý“⁵⁷); překlad KU uvádí „jako za groš kudla“ (malý zavírací kapesní nůž, laciný - „za groš“). Nejvěrnější originálu je překlad PO „jako za groš syreček“ (malý kousek sýra „za groš“).

„Tak jak se máš, Kahánečku?“ „Báječně, **jako v nebi za kamnama.**“ (HO)
„Jak se máš, můj milý Knůtku?“ „Výborně: **jako myš v parmazánu.**“ (ZO)
„Jak se ti vede, milý Knůtku?“ „Velmi dobře. **Jako myši v kole ementálského sýra.**“ (KU)
„Jak je ti, milý Knůtku?“ „Znameníť; **jako myši v hroudě parmesanského sýra.**“ (PO)
„Come stai, mio caro Lucignolo?“ „Benissimo: **come un topo in una forma di cacio parmigiano.**“ (O)

Přirovnáním „come un topo in una forma di cacio parmigiano“ („jako myš v bochníku parmazánu“) chtěl Collodi zdůraznit, o jak velké blaho se jedná. Překladatelé Z. Obstová a Fr. Pover se drželi originálu. Překlad KU nahradil pouze „parmezán“ sýrem, který považoval asi za vhodnější obydlí pro myši, a to děrovaným „ementálem“. Překlad HO užil českého přirovnání „jako v nebi za kamnama“ („mít se velmi dobře, blaze, být v teplotě“). Při porovnání s výše uvedenými překladatelskými řešeními se tato adaptace zdá zbytečná a čtenáře ochuzující, ačkoliv významově je správná.

⁵⁶ SSJČ, sv. 4. s. 14.

⁵⁷ SFČI, s. 356.

8.2 Ustálená rčení

„Tenhle panáček je uličník **všemi mastmi mazaný** ...“ (HO)

„Tenhle panáček je **pěkně vykutálený darebák** ...“ (ZO)

„Ten dřevěný panáček **je pěkně prohnaný rošťák** ...“ (KU)

„Tenhle panáček **je dareba nade všechny dareby**.“ (PO)

„Quel burattino lì è **una birba matricolata**“ (O)

Italský výraz „birba matricolata“ (con tono scherzoso: bambino, ragazzino furbo, vispo, impertinente e malizioso⁵⁸) v překladu označuje nezbedného, čiperného, darebného člověka nebo častěji dítě. Tento výraz je do češtiny překládán opět rozlišně. Překlad HO užívá rčení „uličník všemi mastmi mazaný“ („vychytralý, prohnaný“⁵⁹). Ostatní překladatelé přeložili toto rčení obdobně jako „vykutálený darebák“ (ZO), „prohnaný rošťák (KU) a „dareba nade všechny dareby“ (PO). Všechny překlady považuji za zdařilé, protože všechny s jistou jemností označují rozpustilé dítě stejně jako v originálním znění.

Než bys řekl švec, byl sedlák dole. (HO i ZO)

Než by napočítal do deseti, byl sedlák venku. (KU)

Nežli bylo možno pronésti „amen“, byl sedlák venku. (PO)

E difatti, **in men che si dice amen**, il contadino scese. (O)

Italské rčení „in men che si dice amen“ („než bys řekl amen“) vyjadřuje nějakou akci, která proběhla velmi rychle, dřív než si toho někdo stačil všimnout. Tento význam podchytili i překladatelé ve svých překladech. Překlad PO užívá přesný překlad originálu, jedná se ale o užití v dnešní době už zastaralé. Překlad HO a ZO užil českého rčení „než bys řekl švec“ (udělat něco nebo dokázat něco za překvapivě krátkou dobu⁶⁰). Překlad KU užil „než by napočítal do deseti“ (opět jde o význam udělat něco překvapivě rychle a hbitě, toto rčení se vyskytuje s různými číslovkami kromě „deseti“, také „tři“ nebo „pět“⁶¹). Překlady HO, ZO a KU považuji za zdařilé adaptace, obě rčení jsou v dnešní době stále užívaná.

⁵⁸ Treccani Vocabolario. *Treccani* [online]. [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.treccani.it/vocabolario/birba1/>

⁵⁹ SSJČ, sv. 3. s. 43.

⁶⁰ SČFI, s. 361.

⁶¹ SČFI, s. 361.

- „Zmlátíme tě jako psa!“ (HO)
 „Dostaneš pořádnou nakládačku!“ (ZO)
 „Spráskáme tě jako psa!“ (KU)
 „Dostaneš, co se do tebe vejde!“ (PO)
 „Ne toccherai quanto un somaro!“ (O)

Italské rčení „ne toccherai quanto un somaro“ („dostaneš jako osel“) vyjadřuje něco ve smyslu „dostaneš, co se do tebe vejde“ (PO). V překladech HO a KU je použito české přirovnání „zmlátíme/spráskáme tě jako psa“ („krutě, drasticky někoho hodně zbit“⁶²). Překlad ZO užívá výrazu „dostaneš nakládačku“ ve významu „dostat velký výprask“. Všechna překladatelská řešení považuji za zdařilá, protože všechna správně vystihují význam originálu.

- „Jedl jsem vtipnou kaši, rozumíme si ...“ (HO)
 „Vím co máte lubem, jsme domluveni!“ (ZO)
 „Však my si rozumíme!“ (KU)
 „Však jsem nejedl hloupé kaše a rozuměli jsme si! ...“ (PO)
 „Ho mangiato la foglia e ci siamo intesi!“ (O)

Italské rčení „mangiare la foglia“ (doslova „jíst list“) v přeneseném významu znamená „vytušit skryté záměry, dovtípit se“. Toto italské rčení vychází z popisu specifického chování housenek bource morušového, které ochutnávají listy, aby zjistily jejich požitelnost⁶³. Překlad HO užil českého rčení „jíst vtipnou kaši“ ve smyslu „být dost chytrý“. Překlad ZO užívá dalšího českého rčení „mít něco za lubem“ tj. mít nějaký tajný záměr, zamýšlet něco⁶⁴. O. Kunstovný tento problematický italský výraz ve svém překladu vynechal. Ostatní překlady považuji za adaptačně zdařilé a zachovávající věrnost originálu.

- „Ale až potkám Knůtka, at' si mě nepřeje! Já mu ukážu, **zač je toho loket!**“ (HO i ZO)
 „Och, jestli potkám Knůtka, běda mu! **Já mu ukážu!**“ (KU)
 „Potkám-li však Knůtka, běda mu! **Však mu povím, co se do něho vejde.**“ (PO)
 „Oh! ... ma se incontro Lucignolo, guai a lui! **Gliene voglio dire un sacco e una sporta.**“ (O)

⁶² SČFI, s. 270.

⁶³ SEHNALOVÁ, Zlata a SEHNAL, Roman. *Velký taliansko-slovenský frazeologický slovník*. 1. vyd. Bratislava: Kniha-spoločník, 2005. s. 258. (Dále VTSFS)

⁶⁴ SSJČ, sv. 2. s. 584.

Část italského rčení „Gliene voglio dire un sacco e una sporta“ („Chci mu toho hodně říct“), totiž výraz „un sacco e una sporta“ („una grande quantità o un gran numero di cose, in misura quasi eccessiva; è riferito per lo più a qualcosa di spiacevole“⁶⁵ - v překladu „velké množství“ nebo „hromada věcí“ s negativním významem), nemá v češtině plně odpovídající ekvivalent. Výrazy jako „velké množství“, „spousta“ či „hromada“ věcí v sobě nemají jisté negativní zabarvení, které je vlastní originálu. Překladatelé proto volili různé strategie adaptačního překladu. Překlad HO a ZO překládá jako „Já mu ukážu, zač je toho loket!“ (někomu vyhubovat, potrestat ho⁶⁶). Překlad KU se tomuto italskému expresivnímu rčení opět vyhnul a použil pouze „Já mu ukážu“. Fr. Pover přeložil jako „Však mu povím, co se do něho vejde“, tento překlad nepovažuji za zdařilý, za lepší překlad považuji: „Mám mu toho mnoho co říct.“.

8.3 Přísloví

Patří vám to, že jste chudí. Vzpomeňte si na přísloví: „**Mladí ležáci, staří žebráci**“ (HO)
„Jestli jste chudí, tak si to zasloužíte. Vzpomeňte si na přísloví, které praví: **Začal ve zlatě, skončil na blátě.**“ (ZO)

„Jestli jste chudé, zasloužíte si to. **Kradené peníze nikomu nepřinášejí štěstí.**“ (KU)
„Jste-li chudi, zasloužili jste si toho. Vzpomeňte si na přísloví, které praví: **Jmění špatně nabyté nikdy nesvědčí.**“ (PO)

Se siete poveri ve lo meritate. Ricordatevi del proverbio che dice: „**I quattrini rubati non fanno mai frutto.**“ (O)

Italské přísloví „quattrini rubati non fanno mai frutto“ („kradené peníze nepřináší ovoce“) praví, že z kradených peněz nevzejde nikdy nic dobrého. Nejvěrnější originálu je překlad KU „kradené peníze nepřinášejí štěstí“ a překlad PO „jmění špatně nabyté nikdy nesvědčí“. Naopak překlad HO „mladí ležáci, staří žebráci“ a překlad ZO „začal ve zlatě, skončil na blátě“ zdůrazňují, že kdo si myslí, že může zbohatnout bez práce, většinou skončí špatně. Použití českých rčení v překladu HO a ZO považuji za zdařilé.

Vzpomeňte si na přísloví: „**Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění!**“ (HO i ZO)

Vzpomeňte si na přísloví, které praví: „**Jak nabyl, tak pozbyl!**“ (PO)

Ricordatevi del proverbio che dice: „**La farina del diavolo va tutta in crusca.**“ (O)

⁶⁵ Dizionari. *Corriere della serra* [online]. [cit. 2018-01-05]. Dostupné z: <http://dizionari.corriere.it/dizionario-modi-di-dire/S/sacco.shtml>

⁶⁶ SSJČ, sv. 2. s. 575.

Italské přísloví „la farina del diavolo va tutta in crusca“ („mouka od ďábla přijde do plev“) vyjadřuje, že co je získané nepoctivou cestou, nemá dlouhého trvání.⁶⁷ Překlad HO a ZO užívá českého přísloví „Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění!“ (ve významu „zlý člověk je nevděčný“). Překlad PO užívá „Jak nabyl, tak pozbyl!“ (též „lehce nabyl, lehce pozbyl“). Ve všech případech se jedná o adaptační překlad přísloví, jelikož v češtině nemáme přesný ekvivalent. Za nejbližší originálu považuji překlad PO, který je se svým příslovím nejbližší originálnímu významu. O. Kunstovný ve svém překladu toto rčení vynechal.

„Vzpomeňte si na přísloví: **Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá!**“ (HO i ZO)

„Vzpomeňte si na přísloví, které praví: **Kdo stojí o cizí, přichází o své**“ (PO)

Ricordatevi del proverbio che dice: „**Chi ruba il mantello al suo prossimo, per il solito muore senza camicia.**“ (O)

Italské přísloví „Chi ruba il mantello al suo prossimo, per il solito muore senza camicia“ („kdo ukradne plášť svému bližnímu, obvykle umírá bez košile“), vyjadřuje, že kdo svým jednáním poškodí někoho jiného, může se sám dočkat téhož. Tento význam mají i česká přísloví „Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.“ (HO a ZO) („kdo jinému strojí úklady, stává se sám jejich obětí“⁶⁸) a „Kdo stojí o cizí, přichází o své“ (PO). V případě překladu PO se jedná se o citát z dialogu Faidros od Platóna, zdůrazňující myšlenku, že kdo jinému škodí, často sám za to pyká). O. Kunstovný opět tuto pasáž ve svém překladu vynechal. Za nejvhodnější překlad pro dětského čtenáře, považuji ten „Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá“, který je v českých zemích velmi oblíbený a známý. Originálu by odpovídalo i české přísloví „Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá“.

⁶⁷ VTSFS, s. 232.

⁶⁸ SSJČ, sv. 2. s. 206.

9. Stylistická analýza

Řada jazykových jevů, kterými se Colodiho originál i jeho překlady vyznačují, již byla analyzována v předchozích kapitolách. Zde bych se chtěl zaměřit na jazykové jevy, které působí zejména v estetické rovině, protože překlad uměleckého díla musí kromě obsahové stránky původního díla zachovat i hodnoty estetické a ideové.

E. Minářová k uměleckému stylu uvádí: „Všechny projevy stylové sféry umělecké se vyznačují těmito vlastnostmi: Jsou subjektivní a emocionální. Ztělesňují nejen sdělení, ale navozují také určitou citovou atmosféru a vedou čtenáře k prožitku. Čtenář se ztotožňuje s autorovými názory a vžívá se do jednajících postav. Projevy mohou být sémanticky mnohoznačné a čtenář si může sdělovanou skutečnost ve svých představách konkretizovat. Sdělení, která jsou obsahově neukončená, nutí k zamyšlení. K dalším vlastnostem patří dějovost, novost (a to nejen obsahová, ale i formální) a jedinečnost projevu, bohatá výrazová synonymie v textech a především záměrná poetizace sdělení.“⁶⁹

V uměleckém stylu často dochází k prolínání různých pásem děje, mění se autorská perspektiva a je třeba rozlišovat mezi řečí autorskou a personální. Za významný projev Colodiho stylu považuji jeho způsob použití přímé řeči, na který se zde zaměřím. Autor a vypravěč v jedné osobě vede neustálý dialog s dětským čtenářem, který směřuje k udržení pozornosti čtenáře a vtahuje ho přímo do děje. Nepřímo se snaží udržet čtenáře v napětí také prostřednictvím dlouhých obsahových názvů jednotlivých kapitol, v nichž je naznačen budoucí děj (upoutávka). Dlouhé názvy kapitol, které se ve starší literatuře objevovaly poměrně často, zůstaly zachovány ve všech překladech, kupodivu s výjimkou nejstaršího překladu PO, který názvy kapitol vůbec neuvádí.

Dalším zajímavým použitím přímé řeči jsou ironické dialogy, vedené mezi jednotlivými postavami. Za pozoruhodný považuji také specifický styl projevu postavy cirkusového ředitele, který ve svém slavnostním proslovu k obecnstvu používá „šroubovanou a břínčivou řeč“.

⁶⁹ MINÁŘOVÁ, E. Základy stylistiky češtiny. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 73.

9.1 Dialog vypravěče se čtenářem

Výraznou charakteristikou Collodiho autorského stylu je stálý dialog vypravěče s dětskými čtenáři. Nejčastěji jsou tímto dialogem uvedeny jednotlivé kapitoly. V následujících příkladech můžeme jasně pozorovat, jak se prostřednictvím dialogu snaží do jisté míry nahradit absenci „živého“ vypravěče příběhu. Vypravěč v imaginárním dialogu pokládá čtenářům otázky, na které si i sám odpovídá. Tento styl byl všemi překladateli ponechán v původní podobě. Jednotlivá překladatelská řešení se navzájem liší jen nepatrně, proto níže uvádím jako příklad vždy jen jeden překlad a originální znění.

Byl jednou jeden ...

„Král!“ vyhrknou hned moji malí čtenáři. Kdepak, děti, to se pletete. Byl jednou jeden kus dřeva. (ZO)

C'era una volta.... Un re! — diranno subito i miei piccoli lettori. No, ragazzi, avete sbagliato. C'era una volta un pezzo di legno. (O)

A jaké to bylo překvapení? Hned vám to povím, moji drazí malí čtenáři: Pinocchia překvapilo, že když se ráno probudil a chtěl se jako obvykle podrbat na hlavě, zčistajasna zpozoroval ...

Hádejte, co asi zpozoroval?

K svému největšímu úžasu zpozoroval, že mu uši povyroستly o dobrou píd'. (HO)

E questa sorpresa quale fu? Ve lo dirò io, miei cari e piccoli lettori: la sorpresa fu che Pinocchio, svegliandosi, gli venne fatto naturalmente di grattarsi il capo; e nel grattarsi il capo si accòrse....

Indovinate un po' di che cosa si accòrse?

Si accòrse, con suo grandissimo stupore, che gli orecchi gli erano cresciuti più d'un palmo. (O)

Nyní jste jistě pochopili, moji malí čtenáři, jaké krásné řemeslo provozoval mužiček. (KU)

E ora avete capito, miei piccoli lettori, qual era il bel mestiere che faceva l'omino? (O)

Představte si sami, hoši, poděšení ubohého Oříška, když poznal, že má z jeho kůže býti udělán buben! (PO)

Lascio pensare a voi, ragazzi, il bel piacere che fu per il povero Pinocchio, quando sentì che era destinato a diventare un tamburo! (O)

Pinocchio se v těle žraloka znovu setká ... s kým se setká? Přečtěte si tuhle kapitolu a dozvíte se to. (ZO)

Pinocchio ritrova in corpo al Pesce-cane.... chi ritrova? Leggete questo capitolo e lo saprete. (O)

9.2 Ironie

Ironie jako specifická forma jazykového humoru podává výpověď v opačném významu ke skutečnému sdělení. Pochopit skutečný smysl sdělení umožňuje kontextová souvislost a komunikační situace, bez znalosti kontextu nelze vyrozumět, zda se jedná o ironii. Níže uvedené ukázky názorně dokládají, že bez znalosti kontextu ironii rozpoznat nelze.

„**Učím mravence počítat.**“ (HO, KU, PO)

„**Učím mravence násobilku.**“ (ZO)

„**Insegno l'abbaco alle formicole.**“ (O)

Uvedená věta vytržená z kontextu, ironický význam nemá. Zejména v pohádkovém textu by taková věta mohla být snadno myšlena i chápána doslova. V *Pinocchiových dobrodružstvích* se jedná o situaci, kdy Geppetto vstupuje do dílny mistra Třešničky, který leží na zemi, kam leknutím upadl. Na Geppettův dotaz, co dělá na zemi, odpověděl mistr Třešnička: „Učím mravence počítat.“

Při znalosti této komunikační situace je zřejmé, že se jedná o ironii. Geppetto mu nezůstal nic dlužen: „Hodně zdaru!“ („Buon pro vi faccia!“). Dialog pokračoval ve stejném ironickém duchu i nadále.

„**Co vás ke mně přivedlo**, kmotře Geppetto?“ „**Nohy**“ (HO)

„**Který čert vás sem přinesl**, kmotře Geppetto?“ „**Žádný čert, ale nohy.**“ (ZO)

„**Co vás ke mně přivedlo**, kmotře Geppetto?“ „**Mé nohy.**“ (KU)

„**Co vás přivádí**, kmotře Karásku?“ „**Nohy.**“ (PO)

„**Chi vi ha portato da me**, compar Geppetto?“ „**Le gambe.**“ (O)

Ironie je často založena na úmyslně doslovném chápání běžné mluvy (Co vás přivedlo? - Nohy). V dialogu se pak ironický tón dál stupňuje.

Znal jsem celou rodinu Pinocchiů. Otce Pinocchia, matku Pinocchiovou, děti Pinocchiátka, a **jak si dobře žili! Nejbohatší z nich chodil po žebrotě.** (HO i ZO, KU text vynechán)

Znal jsem rodinu samých Oříšků, otec Oříšek, matka Oříšková a děti také Oříškové a všem **se vedlo dobře. Nejbohatší z nich chodil žebrotou** (PO)

Ho conosciuto una famiglia intera di Pinocchi: Pinocchio il padre, Pinocchia la madre e Pinocchi i ragazzi, e **tutti se la passavano bene. Il più ricco di loro chiedeva l'elemosina.** (O)

V tomto případě je ironické zabarvení zřejmé – výrazy “mít se dobře” a “žebrotou” si protirečí.

Když Pinocchio uslyšel žblunknutí a stříkání vody, vykřikl vesele: „**Příjemnou lázeň, páni loupežníci!** (HO, ZO i KU)

Oříšek, který zaslechl žblunknutí a stříkání vody, dal se do hlučného smíchu a běžel dále. „**Zdrávi se koupali, páni zbojníci.**“ (PO)

Pinocchio che sentì il tonfo e gli schizzi dell'acqua, urlò ridendo e seguitando a correre: — **Buon bagno, signori assassini.** (O)

V tomto příkladu je opět bez znalosti kontextu těžké rozeznat ironii. Pinocchiovi se při útěku před loupežníky podařilo přeskočit široký příkop, do něhož jeho pronásledovatelé spadli. Pinocchiovo přání „příjemné koupele“ není míněno upřímně, dokonce doufá, že se loupežníci utopí.

9.3 Parodie

Specifický jazykový styl, který lze považovat za parodii, se objevil ve slavnostním projevu ředitele cirkusu. Je zajímavé, že v dialozích, které ředitel cirkusu vedl „soukromě“ s Pinocchiem proměněným v oslíka, se ředitel vyjadřuje naprosto běžnou řečí. Teprve v okamžiku, kdy předstoupí před „velectěné publikum“, navlékne na sebe se slavnostním oděvem i „slavnostní vyjadřování“. Jeho řeč je plná frází, jejichž použití je znakem nejen slohové nenadanosti a nevkusy, ale slouží též k zastření záměrné nepravdy a lži, které je při volbě ustálených a opotřebovaných výrazů (frází) někdy velmi nesnadné zjistit. K charakteristice „frázistů“, k nimž jistě patří i postava ředitele cirkusu (a krotitele oslíka Pinocchia v jedné osobě), uvedl K. Erban: „*Jsou to opravdu šejdiři, kridatáři, lháři, jak*

bývají nazýváni? Podvodníkem je jen ten, kdo frází něco předstírá, nikoli ten, kdo do ní odívá myšlenky a city upřímné. Ale ať tak či onak, člověk propadne konec konců frázi jen z nedostatku vzdělání, hlavně jazykového, z nedostatku vkusu a často i z nedostatku nadání. Aby si usnadnil vyjadřování, sahá především po tom, co je obecně dostupné a přístupné, co se samo nabízí, co lze snadno recipovat a reprodukovat. Jsou to lidé typu verbálního, jazykově napodobiví, netvůrčí a zpravidla také nepoučitelní, protože svou frázovitost většinou necítí.“⁷⁰

Na druhou stranu je třeba upozornit, že „velectěné publikum“ bylo (a dodnes je) na proslovy takového druhu v cirkusovém prostředí připraveno a paradoxně by se možná cítilo ošizené, kdyby se jeho očekávání nenaplnilo. O tom svědčí pobavený smích a aplaus, kterým obecnstvo tento projev v cirkuse odměnilo.

V tomto projevu lze nalézt jazykové prostředky přesvědčovací a získávací, v druhé části projevu pak také prostředky manipulativní. Přehánění a nadsázka k lidovému komediantství neodmyslitelně patří. Důraz je kladen na velikost a důležitost publika, které je titulováno jako velectěné, velevážené, ctihodné, slovní, vznosné, inteligentní, duchaplné a bystré. Navštívené město je povýšeno na velkoměsto a ozdobeno přívlastky jako slavné, slovní, veleslavné, znamenité a proslulé. Manipulativním tvrzením o konání přestavení před „Jeho Veličenstvem“ se ředitel cirkusu snaží povýšit obecnstvo na „císařskou“ úroveň“ a současně pozvednout v jeho očích i sebe. Ve větách přacích žádá ředitel cirkusu publikum o pozornost, podporu, účast, povzbuzení i o shovívavost k oslíkovým výkonům.

... pak velmi slavnostním hlasem přednesl proslov, který neměl hlavu ani patu:

„Velectěné obecnstvo, dámy a pánové! Moje maličkost zavítala do tohoto slavného velkoměsta a má nejen čest, ale i potěšení představit slovnímu a váženému posluchačstvu slavného oslíka, který měl už tu čest tančit před Jejich Veličenstvy císaři všech evropských knížecích dvorů. Prosím, abyste ho při projevech díky svou přítomností povzbuzovali a byli k němu shovívaví!“ (HO)

⁷⁰ ERBAN, Karel. „O frázi“ in: Naše řeč [online]. č. 1, 1948, [cit. 30.4.2018]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4053>

... slavnostně pronesl tuto nabubřelou řeč:

„Velevážený publikume, ctihodní pánové a ctěné dámy! Ježto má maličkost právě projíždí tímto slovutným velkoměstem, mám tu počestnost a potěšení představití tomuto inteligentnímu a vznosnému posluchačstvu proslulého oslíka, kterýžto již měl tu čest tančit před Jeho Veličenstvem císařem všech hlavních evropských dvorů. Přijměte mé tisícové díky, podpořte nás svou nadšenou účastí a buďte k nám shovívaví!“ (ZO)

... odříkával slavnostním hlasem tuto šroubovanou a břínčivou řeč:

„Velevážené a velectěné publikum, nejslovutnější pánové a nejspanilejší dámy! Moje skromná maličkost, zastavivši se v tomto veleslavném a znamenitém městě, nechtěla si dáti ujíti poctu a potěšení představití tomuto vybranému a nadmíru vzdělanému posluchačstvu a diváctvu proslulého oslíka, jenž již měl čest tančiti před vysoce urozenýma očima Jejich Veličenstev císařů a králů téměř všech hlavních zemí evropských. Prosím velevážené a velectěné publikum, aby svou laskavou pozorností ráčilo našeho vzácného umělce při jeho výkonech provázeti a povzbuzovati!“ (KU)

... jal se s plnou vážností odříkávatí smyšlenku:

„Velectěné shromáždění, pánové a dámy! V hluboké úctě podepsaný chtěl na své cestě tímto proslulým velkoměstem dopřáti si cti a zároveň potěšení tím, že tomuto duchaplnému a bystrému posluchačstvu předvede slavného oslíka, jemuž se už dostalo cti tančiti před Jeho Veličenstvem panovníkem všech dvorů evropských. A děkuje vám, prosím, abyste nám přispěli svou osvěžující přítomností a abyste s námi měli útrpnost!“ (PO)

... recitò con molta solennità il seguente spropositato discorso:

„Rispettabile pubblico, cavalieri e dame!“

„L'umile sottoscritto essendo di passaggio per questa **illustre metropolitana**, ho voluto procrearmi l'onore nonché il piacere di presentare a questo **intelligente e cospicuo uditorio** un celebre ciuchino, che ebbe già l'onore di ballare al cospetto di **sua maestà l'imperatore di tutte le principali corti d'Europa**“.

„E col ringraziandoli, aiutateci della vostra animatrice presenza e compatiteci!“ (O)

Po získání publika otevřeným pochlebováním se ředitel cirkusu v druhé části svého projevu zaměřil na konkrétní popis toho, co bude následovat. Pseudovědecká fakta měla dodat představení na věrohodnosti a vážnosti, které ospravedlní výši vstupného a povedou ke

zvýšení návštěvnosti v příštích dnech. Věrohodnost uváděných „vědeckých faktů“ měla zaručit argumentace autoritou (Gallův systém, pařížská lékařská fakulta, pyrrhický tanec). Přízeň obecnstva se ředitel cirkusu pokusil zajistit i působením na city (překonání nesmírných/vesmírných obtíží příp. velkých nesnází, ušlechtilá snaha, má laskavost).

„Vážení posluchači, nebudu vám nic nalhávat o **nesmírných obtížích**, které jsem musel překonat, abych zkontroloval a vycvičil tohoto savce, popásajícího se kdysi volně od hory k hoře na planinách tropického pásu. Všimněte si jen, prosím, jaká divokost mu kouká z očí. Proto když se všechny prostředky ochočít ho, aby žil jako civilizovaný čtvernožec, ukázaly marnými, byl jsem častěji nucen přikročit k přesvědčivé řeči biče. Ale tato **ušlechtilá snaha**, místo aby mi získala jeho lásku, jen kazila jeho vztah ke mně. Přesto jsem podle **Galova systému** objevil na jeho lebce malý kostnatý hrbolek, který samotná **lékařská fakulta v Paříži** uznává za nádor povzbuzující růst vlasů a **schopnost k tanci**. Proto jsem ho chtěl vycvičit nejen v tanci, ale i v proskakování obručemi a sudy s papírovým dnem. Věnujte mu svou pozornost a pak ho posuzujte! Dříve než se s vámi blíže seznámí, dovoluji, dámy a pánové, abych vás pozval na **zítřejší představení**. V případě, že by hrozilo deštivé počasí, bude představení odloženo ze zítřejšího večera na pozítří dopoledne v jedenáct hodin.“ (HO)

„Vážení a velectění publikume! Nehodlám zde kapitulovat všechny ty **vesmírné obtíže**, jež jsem protrpěl, abych zjařmil a zkontroloval tohoto savce, jenž se volně pásal z jedné hory na druhou v rovinách rovníkového pásma. Všimněte si, prosím, jaká divokost se zázračí v jeho očích, a poněvadž veškeré prostředky na jeho ochočení k životu civilizovaného čtvernožce ukázaly se býti marny, musel jsem několikrát sáhnout k výřečné mluvě biče. Avšak místo aby mi mou **laskavost** oplatil svými symfoniemi, byl čím dál divočejší. Já jsem však v souladu s **Gallovou soustavou** našel na jeho lebce malý chrupovitý hrbolek, v němž sama **Medicejská fakulta v Paříži** rozpoznala regenerační bulvu vlasů a **Pyrrhova tance**. A tudíž jsem se rozhodl vycvičít ho v tanci, jakož i ve všemožných skocích skrze obruče sudů vykládaných papírovými archy. Obdivujte ho! A potom ho suďte! Avšak dříve, než se s vámi rozloučím, račte mi, panstvo, dovoliti, abych vás pozval na **odpolední představení**, jež se bude konat zítra večer. Ovšem, kdyby byl jen apoteoticky, deštivé počasí hrozilo deštěm, potom bude představení namísto zítřejšího večera odročeno na zítřejší ráno, na 11 hodin ante meridiem odpoledních.“ (ZO)

„Velevážení posluchači! Nebudu vám lháti, zmíním-li se o **velkých nesnázích**, jež byly mnou překonány při krocení tohoto ssavce, pasoucího se kdysi volně na horách horkého pásma. Račte si, prosím, povšimnouti, jaká divokost mu vyzírá z očí, takže když byly marny různé pokusy ochočiti jej k životu vzdělaných čtvernožců po dobrém, byl jsem nejednou nucen užít vlídné řeči biče. Ježto však při ohledávání jeho lebky jsem objevil hrbolek, který podle známé **vědy leboznalecké** jest sídlem **umění tance** a skoků, nešetřil jsem žádné námahy a vycvičil jsem jej v těchto uměních, až byl prvním světovým oslím umělcem v tanci a skocích skrze obruče a sudy s papírovou výplní. Pozorujte laskavě jeho výkony a posuďte sami!“ (KU)

„Ctihodní posluchači! Nebudu vám nalhávati o **nesmírných obtížích**, jež mi bylo podstoupiti, abych se zmocnil a zkontroloval tohoto ssavce ve chvíli, když se volně pásal od hory k hoře na pláních horkého pásma. Všimněte si jen laskavě, jaká divokost hledí mu z očí, a ta mě nejednou přinutila, abych se uchýlil k výmluvné řeči biče, když se ukázaly všechny prostředky marnými, abych ho uvedl ve stav způsobilých čtvernožců. Ale všechna má **ušlechtilá snaha**, místo aby mi získala jeho náklonnost, ještě více pokazila jeho nitro. Drže se však **soustavy Gallesovy**, našel jsem v jeho lebce malou kostnatou chrupavku, ve které sama **lékařská fakulta pařížská** poznala cibuli obrozující vlasy a **pyrhický tanec**. Proto jsem si umínil, že ho vycvičím v tanci i v příslušném přeskakování obručí a papírových sudů. Nejdříve mu věnujte svou pozornost a potom ho posuzujte! Nežli se však s vámi seznámí, dovolte, pánové, abych vás pozval na **představení zítřejšího večera**; kdyby však náhodou deštivé počasí hrozilo lijákem, bude představení odloženo ze zítřejšího večera na ráno o 11. hodině dopolední.“ (PO)

„Miei rispettabili auditori! Non starò qui a farvi menzogne delle **grandi difficoltà** da me soppressate per comprendere e soggiogare questo mammifero, mentre pascolava liberamente di montagna in montagna nelle pianure della zona torrida. Osservate, vi prego, quanta selvaggina trasudi da' suoi occhi, conciossiachè essendo riusciti vanitosi tutti i mezzi per addomesticarlo al vivere dei quadrupedi civili, ho dovuto più volte ricorrere all'affabile dialetto della frusta. Ma ogni mia **gentilezza** invece di farmi da lui benvolere, me ne ha maggiormente cattivato l'animo. Io però, seguendo **il sistema di Galles**, trovai nel suo cranio una piccola cartagine ossea che la stessa **Facoltà Medicea di Parigi** riconobbe esser quello il bulbo rigeneratore dei capelli e della **danza pirrica**. E per questo io lo volli ammaestrare nel ballo nonché nei relativi salti dei cerchi e delle botti foderate di foglio. Ammiratelo, e poi giudicatelo! Prima però di prendere cognato da voi, permettete, o signori, che io v'inviti al

diurno **spettacolo di domani sera**: ma nell'apoteosi che il tempo piovoso minacciasse acqua, allora lo spettacolo, invece di domani sera, sarà posticipato a domattina, alle ore 11 antimeridiane del pomeriggio.“ (O)

Z výše uvedených překladatelských řešení považuji za nejlepší překlad Z. Obstové, která podle mého názoru zachovala nejlépe věrnost originálu. Překlad M. J. Holických hodnotím jako poměrně „civilní“, podle mého názoru nevystihuje adekvátně cirkusový styl projevu. O. Kunstovný ve svém překladu bezdůvodně vynechal větu o „nevděčnosti cvičeného oslíka“ a poslední větu týkající se pozvání na příští představení. Překlad Fr. Povera je věrný originálu.

10. Závěr

Jak ukázala provedená analýza, všechny překlady lze z hlediska zařazení do cílového kulturního kontextu považovat za poměrně zdařilé. Práce moderních překladatelů byla na jedné straně jistě usnadněna tím, že *Pinocchiova dobrodružství* jsou již dlouhou dobu v českém jazykovém prostředí známa, současně existence starších překladů byla pro překladatele výzvou k aktualizaci jazyka překladu směrem k novějšímu spisovnému jazyku i úzu a k hledání nových překladatelských řešení.

Závěrečné hodnocení bude provedeno z hlediska úspěšnosti zařazení překladů do cílového jazyka a kulturního prostředí. Z provedené analýzy je patrné, že každý z překladatelů přistupoval k překladu odlišným způsobem a v různé míře se snažil zachovat stylistickou úroveň originálu.

Překlad Františka Povera (1908)

Překlad Fr. Povera byl prvním překladem *Pinocchiových dobrodružství* do češtiny, překladatel tak neměl možnost inspirovat se jiným překladem. Na tomto překladu je nejvíce patrná doba jeho vzniku, češtinu začátku 20. století není možné hodnotit pohledem dnešního 21. století. V současnosti je četba a pochopení zastaralých výrazů a např. přechodníků pro dětského čtenáře obtížná, ne-li nemožná. Při překladu italských antroponym použil Fr. Pover až na výjimky metodu tzv. počestění, české ekvivalenty italských jmen, jak bylo v jeho době při překladu obvyklé. Také při překladu italských toponym užil velmi vhodné české adaptace, jejichž význam však dnes není snadné odhalit. Lze konstatovat, že Fr. Pover se snažil do značné míry zachovat co nejvíce z původního Colloidiho stylu, i když se kvůli tomu někdy pouštěl na poněkud tenký led a snaha o užití „věrného“ překladu nebyla vždy úspěšným pokusem, a to hlavně v případech, kdy český ekvivalent zkrátka neexistuje. Překlad lze hodnotit jako zdařilý – až na některé dobové adaptační prvky (překlad vlastních jmen) jde o překlad, který je adekvátní originálu a současně přijatelný v cílovém kulturním prostředí. Pro budoucí překladatele byl tento překlad užitečným výchozím textem, inspirace Poverovým překladem je v časově následujících překladech zřejmá.

Překlad Otakara Kunstovného (1941)

O. Kunstovný text plně přenesl do českého kulturního prostředí nejen v oblasti vlastních jmen, která nahradil českými, ale i v oblasti italských reálií. Při překladu vlastních jmen byla zjištěna naprostá nahodilost jejich volby (nejedná se o české ekvivalenty italských jmen po

stránce formální ani významové). Také názvy italských jídel byly zcela adaptovány na české kulturní prostředí. V několika případech překladatel bezdůvodně zcela vynechal překlad přísloví, čímž dětského čtenáře nepochybně ochudil. Stejně tak volně zacházel s originálem i v některých dalších částech textu, když bezdůvodně změnil či vynechal celé věty. Na základě provedené analýzy lze konstatovat, že O. Kunstovný do značné míry využil adaptační metodu překladu. Ze zde analyzovaných překladů hodnotím jeho překlad jako nejméně adekvátní originálu nicméně přijatelný v cílovém kulturním prostředí.

Za zmínku stojí, že úprava tohoto překladu, provedená D. Schmiedtovou a vydaná v roce 2016, která mohla původní Kunstovného nejen jazykově přizpůsobit současnému dětskému čtenáři ale i zkvalitnit z hlediska adekvátnosti originálu, tato očekávání nesplnila. Upravený překlad nepřinesl návrat od zbytečných adaptačních řešení k originálu, provedené úpravy kvalitu překladu z hlediska věrnosti originálu spíše zhoršily.

Překlad Jana a Marie Holických (2013)

Překlad Jana a Marie Holických, lze považovat za první „moderní“ překlad *Pinocchiových dobrodružství*, jazyk plně odpovídá dnešnímu úzu a pro dětského čtenáře je až na výjimky pochopitelný. Je škoda, že přesto, že překlad vycházel v letech 1962 – 2013 (v sedmi vydáních), jednalo se pouze o nová vydání bez jazykových úprav. Podle mého názoru zde byl prostor pro možnost postupných úprav překladu do podoby, která by byla adekvátnější originálu. Překlad hodnotím jako polotovar, který by bylo třeba dokončit. Tuto „polovičatost“ můžeme pozorovat např. v překladu antroponym. Některá antroponyma jsou ponechána v italském originálu, některá jsou přeložena do češtiny adaptačně, jiná jen nahodile bez zjevného důvodu. Také použití některých zastaralých výrazů považuji za zbytečné. Pokud jde o překlad italských reálií např. překlad názvů jídel je proveden neuspokojivě, nejedná se o užití typicky českých ani typických italských jídel. Překlad M. a J. Holických hodnotím jako nepřiliš zdařilý, z hlediska adekvátnosti/přijatelnosti s větším příklonem k přijatelnosti v cílovém kulturním prostředí.

Překlad Zory Obstové (2008)

Překlad Z. Obstové je originálu nejvěrnější, tedy vysoce adekvátní. V lexikální oblasti přesně reprodukuje význam italských výrazů. V oblasti antroponym zachovává italská jména až na několik mluvících jmen, jejichž překlad popisuje charakter postav. Tento překlad odpovídá originálu a plně zachovává jeho typické reálie. Překladatelka mohla při své práci vycházet jak

z předchozích překladů (patrný je návrat k prvnímu překladu Fr. Povera), tak z předpokladu obecně vyšší vzdělanosti a povědomí o italských reáliích u současných dětských čtenářů. Až na několik výjimek odpovídá originálu i překlad přísloví a rčení, kde je rovněž patrná snaha o maximální zachování výchozího kulturního prostředí. Cílem překladatelky bylo vytvořit překlad přijatelný pro současného dětského čtenáře, současně byly zachovány stylistické prvky originálu.

Závěrem je třeba konstatovat, že všechny překlady ve srovnání s originálem jsou částečně ochuzeny o některé specifické významové rysy. Týká se to zejména překladu vlastních jmen pohádkových postav a názvů míst v pohádkové zemi. V některých překladech nebyly plně využity možnosti adaptačního překladu, které se v českém jazyce nabízely. Všechny hodnocené překlady plní funkci komunikační a jsou přijatelné v cílovém kulturním prostředí, ale ne všechny splňují v potřebné míře také kritérium adekvátnosti. Z výše uvedeného hodnocení vyplývá, že nejvěrnějším překladem je nejnovější překlad Z. Obstové (2008), který se však rovněž nevyhnul několika nedostatkům, jejichž odstranění je výzvou pro budoucí překladatele.

11. Résumé

Tato bakalářská práce se zabývá českými překlady *Pinocchiových dobrodružství* italského spisovatele Carla Lorenziniho (pseudonym Carlo Collodi). Cílem práce bylo analyzovat české překlady z italského originálu, provést jejich porovnání s originálem a v závěrečném hodnocení stanovit míru adekvátnosti/přijatelnosti jednotlivých překladů. Předmětem analýzy byly překlady Františka Povera (1908), Otakara Kunstovného (1941), Jana a Marie Holických (2013) a Zory Obstové (2008), které byly porovnány s italským originálem *Le avventure di Pinocchio: storia di un burattino* (1902).

V úvodu práce je krátce představen spisovatel C. Collodi a jeho další díla. Poté jsou popsána specifika Collodiho literárního stylu v *Pinocchiových dobrodružstvích*. Další část práce je věnována teoretickým přístupům k problematice procesu překladu (s přihlédnutím ke specifickým překladu pro děti) a jeho hodnocení. Je zde také prezentována odborná terminologie používaná k hodnocení překladů různými autory. Pro hodnocení překladů byla zvolena metoda podle G. Touryho.

Analýza českých překladů byla provedena na úrovni lexikální, frazeologické a stylistické. Lexikální analýza je zaměřena na antroponyma, toponyma, zastaralé výrazy a reálie (jídla a peníze). Sledované výrazy jsou prezentovány v tabulkách a doplněny komentářem. Frazeologická analýza je věnována rozboru přirovnání, ustálených rčení a přísloví. Předmětem stylistické analýzy jsou dialogy (dialog vypravěče se čtenářem), prvky ironie, a parodie. V této srovnávací analýze jsou porovnány české překlady s italským originálem, doplněny o komentář a hodnocení jejich funkčnosti v cílovém prostředí s ohledem na dětského čtenáře.

V závěru práce je provedeno celkové hodnocení jednotlivých českých překladů z hlediska jejich funkčnosti v cílovém kulturním kontextu. Na základě provedené analýzy bylo zjištěno, že překlad Fr. Povera je navzdory zastaralosti poměrně adekvátní originálu, zatímco překlad O. Kunstovného lze vzhledem k velkému množství adaptačních prvků považovat za nejméně adekvátní vzhledem k originálu. Novější český překlad J. a M. Holických byl ohodnocen na ose adekvátnost/přijatelnost jako „neutrální“. Jako nejvíce adekvátní byl vyhodnocen nejnovější překlad Z. Obstové. Ani jeden z hodnocených překladů se nevyhnul jistým nedostatkům či nesrovnalostem, které jsou výzvou pro další budoucí překladatele.

12. Riassunto

Questa tesi triennale si occupa delle traduzioni in lingua ceca delle *Avventure di Pinocchio* scritte da Carlo Lorenzini (vero nome di Carlo Collodi). Lo scopo della tesi è analizzare le traduzioni ceche dall'originale italiano, poi paragonarle con il testo originale e nella valutazione finale stabilire il grado di adeguatezza/accettabilità delle singole traduzioni. L'oggetto dell'analisi sono le traduzioni di František Pover (1908), Otakar Kunstovný (1941), Jan e Marie Holických (2013) e Zora Obstová (2008), che poi sono paragonati con l'originale italiano - *Le avventure di Pinocchio: storia di un burattino* (1902).

All'inizio vengono brevemente presentati lo scrittore Carlo Collodi e le sue opere. Dopo vengono descritte le particolarità dello stile letterario dell'autore presenti nelle *Avventure di Pinocchio*. Successivamente ci si è dedicato all'approccio teorico relativamente al processo delle traduzioni (considerando le particolarità delle traduzioni fatte per i bambini) e alla loro valutazione. In questo capitolo poi viene presentata la terminologia usata dai vari autori per la valutazione delle traduzioni. Per la mia valutazione è stato scelto il metodo di G. Toury.

L'analisi delle traduzioni in lingua ceca è stata realizzata a livello lessicale, fraseologico e stilistico. L'analisi lessicale si orienta agli antroponimi e ai toponimi, poi alle espressioni antiquate e agli elementi della civiltà (cibi e soldi). Le espressioni sono ordinate nelle tabelle e poi commentate. L'analisi fraseologica ha come oggetto le similitudini, i modi di dire e i proverbi. In questa analisi comparativa vengono confrontate e commentate le traduzioni ceche in relazione all'originale italiano con l'aggiunta della valutazione della loro funzione nel Paese di destinazione e rispetto al bambino lettore.

Nella parte finale si è fatta la valutazione finale delle singole traduzioni ceche dal punto di vista della loro funzione nel contesto culturale della lingua d'arrivo. Sulla base dell'analisi effettuata si è scoperto che la traduzione di F. Pover è abbastanza antiquata ma relativamente adeguata rispetto all'originale, mentre la traduzione di O. Kunstovný è piena di adattamenti e la si può considerare come la meno adeguata di tutte rispetto all'originale. La traduzione di J. e M. Holických è stata valutata sull'asse adeguatezza/accettabilità come una traduzione neutrale. La traduzione recente di Z. Obstová è stata valutata come la traduzione più adeguata di tutte. Infine possiamo affermare che tutte le traduzioni hanno mostrato qualche insufficienza o irregolarità e quindi questi errori sono la sfida per i traduttori futuri.

13. Seznam použité literatury

CAROSI, Marcello. *Pinocchio. Un messaggio iniziatico* [online]. Roma: Edizioni Mediterranee, 2001. 256 s. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z:
https://books.google.cz/books/about/Pinocchio.html?id=hJQRzcrbC6cC&redir_esc=y

DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Vydání první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. 291 s. Trivium; 12. svazek.

GARAJOVÁ, Kateřina. Problematika italských překladů Devatera pohádek Karla Čapka [online]. Brno, 2013 214 s. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z:
https://is.muni.cz/th/tfldn/Text_disertacni_prace_Garajova.pdf. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

HŘEBCOVÁ, Zuzana. *České překlady Fitzgeraldova Velkého Gatsbyho*. Diplomová práce. Praha, FF UK 2015. 65 s. [cit. 2018-02-01]
Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120199584/?lang=cs>

KOLÁČKOVÁ, Anna. *Pohádky Hanse Christiana Andersena v českých překladech* [online]. 2015. 77 s. [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/146467>.

KŘESÁLKOVÁ, Jitka. *Italská literatura v Čechách a na Slovensku: bibliografie italských literárních děl přeložených do češtiny a slovenštiny, vydaných od počátku knihtisku do současnosti, a přeložených netištěných divadelních her a operních libret inscenovaných od 18. století*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017. 644 s.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Překlad Karel Hausenblas. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: Ivo Železný, 1998. 386 s.

MANGANELLI, Giorgio. *Pinocchio: un libro parallelo*. Torino: Einaudi, 1977. 172 s.

MAŠKOVÁ, Jana. Kritická analýza překladu reálií v textech National Geographic do ruštiny a češtiny [online]. Brno, 2014. 121 s. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z:
https://is.muni.cz/th/eh019/DP_Jana_Maskova_lksqygs.pdf. Magisterská diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta.

MINÁŘOVÁ, E. *Základy stylistiky češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 82 s.

OCHMANOVÁ, Taťána. *Dětská literatura a její překlad*. Diplomová práce. Olomouc 2014. 81 s. [cit. 2018-01-10] Dostupné z:

http://theses.cz/id/na7y7x/Diplomov_prce_Ochmanov.pdf.

PECHAR, Jiří. *Interpretace a analýza literárního díla*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2002. 286 s.

PELÁN, Jiří et al. *Slovník italských spisovatelů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 751 s.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 191 s.

ZEHNALOVÁ, Jitka a kol. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. První vydání. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. 343 s.

Slovníky

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří a MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 1, Přirovnání. 2.*, přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1. Praha: Leda, 2009. 507 s.

HAVRÁNEK, Bohuslav, ed. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého. 2.*, nezměn. vyd. Praha: Academia, 1989. 8. sv.

KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. 2 sv.

SEHNALOVÁ, Zlata a SEHNAL, Roman. *Velký taliansko-slovenský frazeologický slovník*. 1. vyd. Bratislava: Kniha-spoločník, 2005. 778 s.

DEVOTO, Giacomo a OLI, Gian Carlo. *Dizionario della lingua italiana*. Firenze: Le Monnier, 1985. 2712 s.

Internetové zdroje

Fondazione Nazionale Carlo Collodi: *Biografia di Carlo Lorenzini* [online]. ©2015 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.pinocchio.it/fondazionecollodi/biografia-di-carlo-lorenzini/>

OBSTOVÁ, Zora. *PhDr. Zora Obstová - tlumočení: Vzdělání a praxe* [online]. ©2012 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.tlumoceni-obstova.cz/praxe.html>

Internetové slovníky a encyklopedie

Dizionari. *Corriere della serra* [online]. [cit. 2018-01-05]. Dostupné z: <http://dizionari.corriere.it/>

Katedra filozofie Filozofická fakulta: Slovník českých filosofů [online]. Masarykova univerzita, ©2018 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/kunstv.html>

MARRONE, Gianna. Collodi, Carlo: *Enciclopedia dei ragazzi* (2005). *Treccani: Enciclopedia* [online]. ©2018 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-collodi_%28Enciclopedia-dei-ragazzi%29/

Obec překladatelů: *Databáze* [online]. Obec překladatelů: ©2016 - 2018 [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/H/HolickyJan.htm>

Treccani Vocabolario. *Treccani* [online]. [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.treccani.it/vocabolario>

Internetové články

BARATTA, Lidia. Il “Pinocchio” di Collodi tradotto in emoji diventa un libro. *Linkiesta* [online]. Milano, ©2017, 18. 11. 2017 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.linkiesta.it/it/article/2017/11/18/il-pinocchio-di-collodi-tradotto-in-emoji-diventa-un-libro-/36201/>.

DI GESÙ, Dario. Pinocchio, il personaggio italiano che parla 240 lingue. *Il Gazzettino di Sicilia* [online]. Palermo, ©2018, 7.7.2017 [cit.2018-04-05].

Dostupné z: <https://www.ilgazzettinodisicilia.it/2017/07/07/pinocchio/>

HOLECOVÁ, Simona a JOHN, Zdeněk. „Přečtete dětem pohádku“ in: iDnes [online]. 22.12.2000, [cit. 2018-01-22]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/prectete-detem-pohadku-07d-/domaci.aspx?c=A001222_223340_domaci_was

Digitalizované noviny a časopisy

(čk). Otakar Kunstovný zemřel. *Svobodné noviny* [online]. 3.6.1945, 3 [cit. 2018-05-02]. Dostupné z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:d082e130-5345-11dd-8e7d-000d606f5dc6>

ČUPR, Karel. Osmdesát let Františka Povera. *Lidové noviny* [online]. 9. 10. 1942, 4. [cit. 2.25.2018]. Dostupné z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5e2dfb00-752e-11dd-a8a1-000d606f5dc6>

ERBAN, Karel. „O frázi“ in: Naše řeč [online]. č. 1, 1948, [cit. 30.4.2018]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4053>

HODURA, Quido. „O slově Trantárie“. In: *Mělnicko*. Mělník: Krajské muzeum, 1939, s. 76-78.

Příloha č. 1 - Přehled českých překladů a adaptací

Překlady Františka Povera

COLLODI, Carlo Lorenzi. *Oříšková dobrodružství: příhody panáčkovy*. V Praze: Nakladatel Jos. R. Vilímek, [1909]. 271 s.

COLLODI, Carlo Lorenzi. *Oříšková dobrodružství: Příhody panáčkovy*. Praha: Jos. R. Vilímek, [1927]. 271 s.

Překlady Otakara Kunstovného

COLLODI, Carlo Lorenzi. *Nosáčková dobrodružství: (Pinocchio)*. V Červeném Kostelci: Josef Doležal, 1941. 140 - [IV] s. Doležalovy knihy pro mládež; Sv. 7.

COLLODI, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Otakar Kunstovný. Praha: Dobrovský s.r.o., 2016. 147 s.

Překlady Jana a Marie Holických

Collodi, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Jan Holický a Marie Holická. 1. vyd. v SNDK. Praha: SNDK, 1962. 175, [8] s.

Collodi, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Jan Holický a Marie Holická. 2. vyd. v Albatrosu, (v Klubu mladých čtenářů 1. vyd.). Praha: Albatros, 1969. 175, [8] s. Klub mladých čtenářů.

Collodi, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Jan Holický a Marie Holická. 3. vyd. Praha: Albatros, 1976. 210, [9] s. Klub mladých čtenářů. Jiskřičky.

Collodi, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Marie Holická a Jan Holický. 4. vyd. Praha: Albatros, 1988. 181 s. Jiskřičky.

Collodi, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Jan Holický a Marie Holická. 5. vyd. Praha: Albatros, 1995. 173 s. Klub mladých čtenářů.

Collodi, Carlo Lorenzi. *Pinocchiova dobrodružství*. Překlad Marie Holická a Jan Holický. 6. vyd. Praha: Albatros, 2007, ©1962. 173 s. Klub mladých čtenářů.

Collodi, Carlo Lorenzi. Pinocchiova dobrodružství. Překlad Marie Holická a Jan Holický. 7. vyd. Praha: Albatros, 2013. 173 s.

Překlad Zory Obstové

Collodi, Carlo Lorenzi. Pinocchiova dobrodružství. Překlad Zora Obstová. Praha: XYZ, 2008. 226 s.

Přehled českých literárních adaptací italského originálu

Collodi, Carlo Lorenzi a Andrlík, František Josef. Panáček Nosáček: dobrodružství dřevěného kloučka: obrázk. kniha pro mládež. Praha: E. Weinfurter, 1916. 24 s.

Collodi, Carlo Lorenzi a Sec, Ivan. Pinocchio. Český Těšín: Agave, [1998]. 46 s.

Collodi, Carlo Lorenzi a Šťovíček, Vratislav. Pinocchio. Vyd. 1. Praha: Aventinum, 1998. [76] s. Světové pohádky, bajky a legendy.